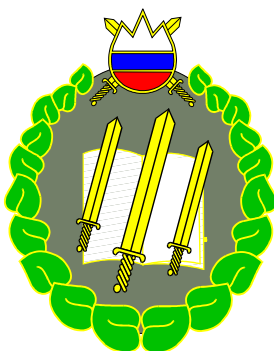

**ŠOLA ZA ČASTNIKE
IZREDNA GENERACIJE
SPECIALIZACIJA VED ČASTNIK OBVEŠČEVALEC**

ZAKLJUČNA NALOGA

**POMEN IN VLOGA VARNOSTNIH IN PROTIOBVEŠČEVALNIH
PRIPRAV PRED ODHODI V TUJINO**

Kandidat-slušatelj: stotnik Timon Kopitar

Mentor: major Jože Grbec
major Tomaž Klinar

Novo mesto, maj 2012

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO

SLOVENSKA VOJSKA
POVELJSTVO ZA DOKTRINO, RAZVOJ, IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE
Šola za častnike

Engelsova ulica 15, 2111 Maribor

Številka:

Datum:

ZAKLJUČNA NALOGA

POMEN IN VLOGA VARNOSTNIH IN PROTI OBVEŠČEVALNIH PRIPRAV PRED ODHODI V TUJINO

Kandidat-slušatelj: stotnik Timon Kopitar

Mentor: major Jože Grbec
                              major Tomaž Klinar

Novo mesto, maj 2012

POVZETEK

Zagotavljanje varnosti je v sodobnem svetu zelo pomembna dejavnost, varnost pa je vrednota. Obveščevalno, protiobveščevalno in varnostno priprava pripadnikov SV pred odhodom v tujino izvajamo z namenom zagotoviti varnosti pripadnikov SV v tujini, zbiranja obveščevalnih podatkov in preprečevanje odtekanja naših podatkov in informacij.

Priprav pred odhodom v tujino naša zakonodaja praktično ne obravnava, njihovo izvedbo opredeljujejo predpisi (direktive, SOP, navodila pravilniki) v SV. Izvedba obveščevalno, protiobveščevalno varnostnih priprav je dobro podprta z dokumenti in drugimi gradivi. Pri praktični izvedbi priprav pred odhodom pripadnikov SV v tujino prihaja do določenih pomanjkljivosti. Z namenom izboljšanja stanja na tem področju sem predlagal ukrepe za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti.

Obveščevalno, protiobveščevalno varnostne priprave pred odhodom pripadnikov SV v tujino se v celoti gledano izvajajo dobro. Možne, potrebne so sicer določene spremembe – izboljšave na tem področju. Nujno pa bo izboljšanje varnostne kulture v SV in večje zavedanje pomena in teže navedenih priprav pred odhodom v tujino.

KLJUČNE BESEDE

Obveščevalna, protiobveščevalna in varnostna dejavnost; tujina, priprave, Slovenska vojska, varnostna kultura, operacije kriznega odziva.

SUMMARY

Ensuring security in the modern world of publishing activity is important, but safety is a value. Intelligence, counter-intelligence and security preparation of the Slovenian Armed Forces before going abroad is carried out in order to ensure the safety of the Slovenian Armed Forces abroad, intelligence gathering and prevention of leakage of our data and information. Preparations before departure our law practice does not address their implementation of regulations (directives, SOPs, regulations, instructions) in the Slovenian Army. Execution of intelligence, counter-intelligence security preparations is well supported by documents and other material. In the practical realization of the preparations before departure Slovenian members of the military in foreign countries come to certain deficiencies. In order to improve the situation in this area, I have proposed measures to address identified weaknesses. Intelligence, counter-intelligence safety equipment before leaving the Slovenian Armed Forces abroad is on the whole performed well. Possible, necessary, although some changes - improvements in this area. It will however improve the safety culture in Slovenian army and awareness of the importance and gravity of these preparations before traveling abroad.

KEY WORDS

Intelligence, counterintelligence and security activities; abroad, preparation, the Slovenian Armed Forces, safety culture, crisis response.

KAZALO

POVZETEK.....	II
KLJUČNE BESEDE.....	II
SUMMARY.....	III
KEY WORDS.....	III
1 UVOD.....	1
1.1 Namen in cilj naloge.....	2
1.2 HIPOTEZA.....	2
1.3 METODA DELA.....	2
1.4 STRUKTURA NALOGE.....	3
2 PREDSTAVITEV OSNOVNIH POJMOV.....	4
2.1 OBVEŠČEVALNA IN PROTIOBVEŠČEVALNA DEJAVNOST.....	4
2.1.1 Obveščevalna dejavnost.....	4
2.1.2 Protiobveščevalna dejavnost.....	5
2.2 VARNOSTNA DEJAVNOST.....	6
3 USTAVNO ZAKONSKE IN DRUGE PODLAGE.....	8
3.1 ustava.....	8
3.2 ZAKONODAJA.....	8
3.3 PODZAKONSKI AKI in drugi dokumenti.....	11
4 NAVODILA PRIPADNIKOM SV PRED ODHODOM V TUJINO.....	14
4.1 namen, potreba po pripravah.....	14
4.2 priprave glede na namen delovanja v tujini.....	15
4.3 FORMALNI POSTOPKI V TUJINI.....	15
4.4 PREDSTAVLJANJE LASTNE DRŽAVE IN DRUŽABNI DEL.....	16
4.5 STROKOVNI DEL, IZVAJANJE NALOG V TUJINI.....	16
4.6 TAKTIKA DELOVANJA OBVEŠČEVALNO VARNOSTNIH SLUŽB.....	17
4.7 VARNOSTNA KULTURA.....	19
4.8 KOMUNICIRANJE Z DOMOVINO.....	20
4.9 informacijska tehnologija in informacijske povezave.....	20
5 PRAKTIČNA IZVEDBA, POTEK PRIPRAV PRIPADNIKOV SV PRED ODHODOM V TUJINO.....	22
5.1 POSTOPKI PRED IZVEDBO OBVEŠČEVALNO, PROTIOBVEŠČEVALNO VARNOSTNIH PRIPRAV.....	22
5.2 PRAKTIČNI POTEK IZVEDBE OBVEŠČEVALNO, PROTIOBVEŠČEVALNO VARNOSTNIH PRIPRAV.....	22
5.3 OBVEŠČEVALNO, PROTIOBVEŠČEVALNO VARNOSTNI POSTOPKI PO VRNITI IZ TUJINE.....	24

6 ZAKLJUČEK	26
SPISEK UPORABLJENE LITERATURE IN VIROV	29
PRILOGE	30
IZJAVA O AVTORSTVU ZAKLJUČNE NALOGE	40

1 UVOD

V sodobnem mednarodnem okolju je varnost ena od temeljnih vrednot posameznika in družbe kot celote, ki je vedno bolj cenjena in tudi vedno težje dosegljiva. Mednarodno okolje se je v zadnjih desetletjih bistveno spremenilo in lahko trdim, da je s tega vidika postalo veliko bolj kompleksno. V svetovnem merilu ni več delitve na dva politična in vojaška bloka, prišlo je do globalizacije na vseh področjih, gospodarskih, političnih, vojaških in drugih povezav na vseh področjih. Te novonastale razmere so ob svojih pozitivnih učinkih na mednarodno okolje z vidika zagotavljanja varnosti otežile in spremenile delovanje na tem področju. V preteklosti je šlo za konfrontacijo nasprotovanje med dvema ali več državami, nasprotovanje in konflikte med dvema blokoma in podobno. To pomeni, da je bilo jasno vidno, kdo je nasprotnik, kdo se proti komu bojuje i tudi pri vojaških spopadih je prihajalo do klasičnih oblik bojevanja z dvema frontnima linijama ter konvencionalnimi spopadi.

Za današnje svetovno okolje je značilna velika konkurenčnost, poskusi raznih globalnih povezav in združevanj, velik vpliv korporacij in na drugi strani različna kulturna ter virska okolja v katerih prihaja do neizogibnih nasprotovanj, ki pogosto vodijo v konflikte. V takšnem mednarodnem okolju prihaja do novih varnostnih groženj, ki nam pred desetletji niso bile poznane, tu gre za terorizem, verski terorizem, ustvarjanje kriznih žarišč in tako imenovane asimetrične grožnje. Takšno okolje je bolj kompleksno, intenzivno; grožnje, tveganja in nevarnosti niso več vezane izključno na določeno krizno območje. V teh razmerah se hitro pojavljajo krizna žarišča in s tem nove grožnje.

Odziv na te mednarodne razmere v katerega se je vključila tudi Slovenija in s tem tudi Slovenska vojska, je oblikovanje mednarodnih koalicij ali zvez vojaških sil držav, ki z obliko mednarodnih misij delujejo na kriznih območjih. Delovanje teh sil na mednarodnih mirovniških operacijah je predvsem z namenom umerjanja razmer, vendar se tu vse manj srečujemo z klasičnimi vojaškimi spopadi, ampak predvsem z netipičnimi vojaškimi oblikami asimetričnih groženj, tveganji in nevarnostmi.

Naloga Slovenske vojske je zagotavljanje obrambe Republike Slovenije v sklopu te naloge gre za delovanje doma v tujini in za zagotavljanje tega je potrebna dobra protiobveščevalna – varnostna zagotovitev. Protiobveščevalno – varnostno podporo delovanja Slovenske vojske, skladno z določili Zakona o obrambi zagotavlja Obveščevalno varnostna služba MORS. Lastno podporo na tem področju pa si Slovenska vojska zagotavlja s pomočjo svojih organov S/J/G-2 in z dejavnostjo Obveščevalno izvidniškega bataljona. Tako je ena glavnih nalog obveščevalno varnostnega delovanja v Slovenski vojski zagotavljati ustrezno podporo delovanja oboroženih sil doma in v tujini in s tem zagotavljati čim manjše ogroženosti naših sil. V tem sklopu je izrednega pomena obveščevalna, protiobveščevalna in varnostna priprava pripadnikov Slovenske vojske pred odhodom na različne naloge v tujino.

Pri obveščevalni dejavnosti gre za pridobivanje, zbiranje določenih informacij in podatkov, ki pomenijo določeno vedenje, ki nam je v korist, prednost. Pri protiobveščevalni dejavnosti pa gre predvsem za preprečitev pridobivanja naših podatkov s strani drugih, tujih službe. Pri varnostni dejavnosti gre predvsem za defenzivni značaj izvajanja ukrepov za zagotavljanje lastne varnosti. V moji nalogi bom preučil in združil vse tri vidike obveščevalnega, protiobveščevalnega in varnostnega delovanja v sklopu priprav pred odhodom pripadnikov Slovenske vojske na različne naloge v tujino.

Moj namen za izbor naloge z naslovom, ki obravnava priprave pripadnikov Slovenske vojske z obveščevalno protiobveščevalno varnostnega vidika, je bil predvsem v tem, ker me zanima ali se dovolj zavedamo pomembnosti tega področja delovanja. Zanima pa me tudi, kako je to področje urejeno z predpisi v Slovenski vojski in kako zadeve potekajo v praksi. Upam, da se bodo v nalogi potrdila moja predvidevanja o dobri urejenosti in ustreznem delovanju priprav pripadnikov Slovenske vojske pred odhodom v tujino, glavni namen naloge

pa bo dosežen v kolikor bom prišel do zaključkov na podlagi katerih bom predlagal izboljšave dela na tem področju.

1.1 Namen in cilj naloge

Namen naloge je preučiti izvajanje varnostnih in protiobveščevalnih priprav pripadnikov Slovenske vojske pred odhodom v tujino. Z nalogo nameravam opozoriti tudi na pomen varnostno protiobveščevalnih priprav pred odhodom v tujino, kot eno bistvenih nalog obveščevalno varnostnih organov Slovenske vojske, ki pomembno vpliva na zmanjšanje groženj in tveganj pri delovanju naših enot v tujih okoljih.

Cilj naloge je ugotoviti ali se varnostno protiobveščevalnim pripravam pripadnikov Slovenske vojske pred odhodom v tujino daje ustrezen pomen in ali se te priprave ustrezno izvajajo. V tem sklopu je cilj poiskati morebitne pomanjkljivosti in dati predloge, pobude, ki bi vplivale na izboljšanje izvedbe ter rezultatov priprav.

1.2 HIPOTEZA

Hipoteza 1:

Protiobveščevalno varnostnim pripravam pripadnikov Slovenske vojske pred odhodom v tujino se pripisuje dovolj velik pomen in vlogo te aktivnosti, glede na njen vpliv na uspešno in varno izvedbo nalog v tujini.

Hipoteza 2:

Izvajanje protiobveščevalno varnostnih priprav pripadnikov Slovenske vojske pred odhodom v tujino se izvajajo na ustrezen način in na tej podlagi zagotavlja dovolj kvalitetno pripravo pripadnikov pred odhodom v tujino.

1.3 METODA DELA

Pri izdelavi naloge bom uporabil predvsem naslednje metode dela:

Pri obravnavi omenjene tematike bom uporabil deskriptivni pristop in v okviru tega pristopa metodo deskripcije, to pomeni, da bom poleg zbiranja in urejanja obstoječih informacij in podatkov posamezne ugotovitve med seboj primerjal in vrednotil ter ustrezno predstavil.

Zlasti v delu naloge kjer bom obdelal teoretične podlage bom uporabil metodo kompilacije, to pomeni povzemanje spoznanj, stališč sklepov in rezultatov drugih avtorjev. Pri uporabi metode kompilacije pa bom dosledno upošteval pravila citiranja.

V nalogi bom uporabil tudi deduktivno metodo, oziroma metodo sklepanja, s pomočjo katere bom izpeljal iz splošnih stališč posamične konkretne sklepe o odvisnosti med pojavi, ki jih preučujem. Na tej osnovi bom predlagal določene nove rešitve in izboljšave.

Pri zbiranju informacij in podatkov o praktični izvedbi priprav pred odhodom pripadnikov Slovenske vojske v tujino bom uporabil metodo neformalnih razgovorov (intervjujev) s pripadniki SV, ki imajo izkušnje na tem področju dela.

V okviru naloge nameravam poiskati pomanjkljivosti in opozoriti nanje z namenom, da se napake odpravijo in stanje izboljša. Zato bo težišče naloge predvsem na predlogih izboljšav in ne zgolj na iskanju napak.

1.4 STRUKTURA NALOGE

Struktura naloge je, da v prvem delu predstavim teoretične definicije osnovnih pojmov, ki so pomembni in so podlaga za protiobveščevalno varnostne priprave pripadnikov Slovenske vojske pred odhodom v tujino. V tem sklopu bom predstavil tudi zakonske in druge normativne predpise, ki urejajo to področje. To bom izvedel na podlagi predstavitev preučitve literature in predpisov, ki obravnavajo to področje.

V drugem delu naloge pa bom prikazal, kako potekajo priprave na izvedbo aktivnosti priprav pripadnikov Slovenske vojske pred odhodom v tujino. Kako potekajo same protiobveščevalno varnostne priprave pred odhodom v tujino. Skušal pa bom tudi predstaviti pomen in vlogo, ki jo Slovenska vojska daje tem pripravam.

V zaključku naloge pa bom predstavil ugotovitve do katerih sem prišel tekom obravnave tematik naloge in predvsem skušal podati predloge in pobude za morebitne izboljšave dela na tem področju.

2 PREDSTAVITEV OSNOVNIH POJMOV

V naslovu naloge so navedene varnostne in protiobveščevalne priprave pripadnikov SV pred odhodom v tujino. Varnostna, protiobveščevalna in obveščevalna dejavnost pa so med seboj tesno povezane in v sklopu navedenih priprav se izvajajo tudi obveščevalne priprave. Za vse te dejavnosti se izvajajo skupne priprave pred odhodom v tujino, zato bom v svoji nalogi obravnaval tudi obveščevalno dejavnost in priprave, ker gre za zaokroženo celoto.

2.1 OBVEŠČEVALNA IN PROTIOBVEŠČEVALNA DEJAVNOST

2.1.1 Obveščevalna dejavnost

Obveščevalna dejavnost spremlja človeka že od začetka civilizacije. Že na začetku je bila v veliki meri razumljena predvsem kot nekaj negativnega (slabega, umazanega, nevrednega dostojanstvenega človeka, ki pa je hkrati nujna (Črnčec, 2009: 32).

Če vzamemo sodobnejšo obravnavo je obveščevalna dejavnost proces, ki zaokroža pridobivanje podatkov, zagotavlja analitično obdelavo osnovnih podatkov in uporabniku posreduje celovit obveščevalni produkt, ki ga ta uporabi pri sprejemanju odločitev (Anžič, 1996: 6)

Če povzamem po predavanjih g. Dolenca iz OVS na usposabljanju za VED častnikov obveščevalcev označuje obveščevalno dejavnost podobno kot v predhodni Anžičevi definiciji. Po navedenem je obveščevalna dejavnost organiziran proces zbiranja, analiziranja in posredovanja podatkov državnim odločevalcem in oblikovalcem politike. Je najpomembnejši dejavnik v procesu odločanja.

»Obveščevalni podatki so najpomembnejši dejavnik za zmago na bojišču. so nujno potrebni za dobro načrtovanje in nepogrešljivo orodje v poveljniki orožarni. poveljnik, ki pomisli, da bi začel aktivnosti brez, da bi poizkušal odkriti namene in zmožnosti nasprotnika, bi se slep znašel na bojišču.« (AJP-2.1)

»Poenostavljeno so rezultati obveščevalne dejavnosti posredovani obveščevalni produkti, ki se morajo nanašati na temo, tedaj pomembno za odločevalce – kratkoročno ali dolgoročno. Iz obveščevalnega produkta mora biti jasno razvidno, ali so produkti ustrezno preverjeni in ustrezno kakovostni ter seveda, kar je največkrat ključno, obveščevalni produkt mora biti posredovan v času, ki odločevalcem daje manevrski prostor (čas) za ukrepanje. Največkrat so obveščevalne strukture postavljene pred izziv, da določene obveščevalne informacije posredujejo čim prej in se ob tem zavestno izpostavijo zaradi nezadostne preverjenosti posredovanih vsebin. Če je iz produkta jasno razvidna stopnja preverjenosti, ki naj bi bila vedno optimalna, je še vedno bolje, da imajo odločevalci delno preverjene informacije v realnem času kot povsem preverjene prepozno« (Črnčec, 2009: 32).

V Slovenski vojski to področje ureja Direktiva za vojaške obveščevalne, protiobveščevalne in varnostne dejavnosti v Slovenski vojski. V skladu s to direktivo se v sklopu obveščevalne dejavnosti preučuje operativno okolje in viri ogrožanja s strani držav, tujih oboroženih sil in tudi asimetričnih groženj, ki ogrožajo Slovensko vojsko, naš nacionalni interes in sile

zavezništva. Navedena Direktiva obravnava tudi razvoj, načrtovanje in uporabo obveščevalnih zmogljivosti Slovenske vojske. Opredeljuje pa tudi usposabljanje pripadnikov Slovenske vojske na tem področju.

V 1. odstavku 32. člena zakona o obrambi so navedene obveščevalne in protiobveščevalne naloge, ki jih opravlja obveščevalno-varnostna služba MO. Obveščevalne in protiobveščevalne naloge obsegajo zbiranje, dokumentiranje in analiziranje informacij ter podatkov, ki so pomembni za obrambne interese države oziroma varovanje takih podatkov:

- ugotavljanje in ocenjevanje vojaških in politično varnostnih razmer ter vojaških zmogljivosti izven države, ki so posebnega pomena za varnost države;
- zbiranje in ocenjevanje podatkov o razmerah na območjih, kjer med izvrševanjem obveznosti, prevzetih v mednarodnih organizacijah, oziroma pri opravljanju vojaške službe delujejo tudi pripadniki Slovenske vojske;
- odkrivanje in preprečevanje dejavnosti obveščevalnih služb vojaških organizacij ter drugih organov in organizacij, ki ogrožajo obrambne interese države, Slovensko vojsko ali ministrstvo.

2.1.2 Protiobveščevalna dejavnost

Protiobveščevalna dejavnost se je enako kot obveščevalna dejavnost pojavila in razvijala že od začetkov civilizacije. Že od nekdaj je človek potreboval podatke in informacije, ki so mu pomagali pri sprejemanju odločitev in mu pri tem prinašale določene prednosti. Te informacije, podatki in njihove prednosti so prišle še posebno do izraza pri oboroženih spopadih in drugih konfliktih, kjer je bilo poznavanje nasprotnikovih slabosti ključno za dosego prednosti in zmage. Posledično se je s časom človek začel zavedati pomembnosti zaščite lastnih skrivnosti in tako se je začela razvijati protiobveščevalna dejavnost. Tu gre predvsem za zaščito pred obveščevalno dejavnostjo nasprotnika z delovanjem lastne protiobveščevalne dejavnosti.

Protiobveščevalna dejavnost se lahko izvaja na vojaškem, gospodarskem in političnem področju (enako velja za obveščevalno dejavnost). Ta dejavnost je pomemben del obrambe države pred nasprotniki, saj si slednji skušajo pridobiti določene podatke o svojih tekmecih, saj bi si s tem pridobili določeno prednost.

Če povzamem po predavanjih maj. Grbca iz PSSV na usposabljanju za ved častnikov obveščevalcev: »Dejavnost usmerjena na odkrivanje, spremljanje, onemogočanje in v nekaterih primerih tudi preiskovanje KD vohunstva, ki ga izvajajo TOS. Ne gre le za odkrivanje vohunske dejavnosti ampak tudi za spremljanje dejavnosti TOS, kadar ne izvajajo vohunske dejavnosti.«

Protiobveščevalna dejavnost je usmerjena na spremljanje, odkrivanje, onemogočanje in v določenih primerih tudi preiskovanje kaznivih dejanj (vohunstva), ki jih izvajajo tuje obveščevalne službe na našem ozemlju. Ne gre pa le za odkrivanje vohunstva, ampak tudi za spremljanje tujih obveščevalnih služb. Zato bi protiobveščevalno dejavnost lahko opredelili kot skupek postopkov in ukrepov, ki imajo za cilj prepoznavanje ogrožanja varnosti s strani nasprotnikovih obveščevalnih služb in organizacij ter posameznikov, ki izvajajo vohunsko dejavnost.

Po Črnčevi definiciji k protiobveščevalni dejavnosti štejemo: »Odkrivanje in preprečevanje dejavnosti obveščevalnih služb vojaških organizacij ter drugih organov in organizacij, ki ogrožajo obrambne interese, Slovensko vojsko ali ministrstvo; odkrivanje, preiskovanje in preprečevanje ogrožanja varnosti določenih oseb, delovnih mest, objektov in okolišev, ki jih uporablja ministrstvo in Slovenska vojska v državi ali zunaj nje ter podatkov o razvoju ter

proizvodnji določenega vojaškega orožja in opreme in varnostno preverjanje oseb v skladu s predpisi« (Črnčec, 2009: 147).

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije iz leta 2010 opredeljuje potrebo po organiziranju protiobveščevalne dejavnosti in delovanju na tem področju. Za protiobveščevalno dejavnost lahko rečemo, da je pomembnejši, oziroma nujni dejavnik zagotavljanja varnosti pripadnikov Slovenske vojske v tujini, saj so le ti v mednarodnem varnostnem okolju potencialno izpostavljeni številnim oblikam groženj. Možnost agresivnega delovanja tujih obveščevalnih služb tudi v prihodnje proti predstavnikom Slovenske vojske v tujini se ne zmanjšuje. Še posebno so izpostavljeni udeleženci v mednarodnih operacijah in misijah izjema pa niso niti diplomatski predstavniki in tisti, ki poslovno delujejo v tujini.

2.2 VARNOSTNA DEJAVNOST

Varnost je v sodobnem mednarodnem okolju ena glavnih vrednot, ki bistveno vpliva na kvaliteto življenja vsakega posameznika. Za zagotovitev varnosti je potrebno odkriti grožnje in na tej podlagi preprečiti ogrožanje varnosti.

Protiobveščevalna in varnostna dejavnost se med seboj ločita, a kljub temu obstaja povezanost med njima.

- Varnostno delovanje ima v svoji osnovi defenzivni značaj in zajema zaščitne varnostne ukrepe zaradi zagotavljanja varnosti.
- Protiobveščevalno delovanje je aktivno pridobivanje varnostnih obveščevalnih podatkov ter izvajanje protiukrepov z ugotavljanjem nasprotnikovih zmogljivosti, namenov, obveščevalnih tarč...

“Dejavnost, ki pretežno temelji na ukrepanjih (tudi preventivnih) na osnovi ‘policijskih’ pooblastil, vključno tudi s pravico do posebnih operativnih metod in sredstev dela, ki jih tudi uporabljajo obveščevalne službe.” (Anžič, 1997: 43).

Po predavanjih majorja Urbanca na usposabljanju za VED častnik obveščevalec s stališča Slovenske vojske opredeljuje varnost:

- »Varnostno delovanje je dejavnost slovenske vojske, ki s pomočjo aktivnih in pasivnih ukrepov zagotavlja varnost sil tako, da onemogoča sovražniku poznavanje razporeditve, zmogljivosti in namer lastnih sil.
- Aktivni varnostni ukrepi vključujejo motenje ali uničenje sovražnikovih zmogljivosti za izvidovanje, obveščevalno dejavnost in pridobivanje podatkov o ciljih, napad na poveljniška mesta in druge elemente sistema poveljevanja in kontrole, zavajanje in psihološko delovanje.
- Pasivni varnostni ukrepi obsegajo varovanje oseb, fizično in tehnično varovanje območij in objektov, varovanje dokumentov, maskiranje ter prikrievanje položajev in aktivnosti, varnost informacij ter varnost komunikacijskega in informacijskega sistema.«

Povzeto po predavanjih majorja Grbca obstajajo naslednje štiri kategorije preventivne varnosti:

- kadrovska varnost,
- fizična varnost,
- organizacijska varnost in
- INFOSEC.

Če povzamem majorja Grbca je za zagotavljanje varnosti in protiobveščevalne zaščite v Slovenski vojski je ključno zagotavljanje varnostne kulture. Varnostna kultura je temelj

zaščite pred tujimi obveščevalnimi službami. Vsak posameznik se mora zavedati, da je člen v verigi s katero varujemo lastno dejavnost in pridobljene podatke. Varnostna kultura je aktiven odnos zaščite in varovanja zaupnih ter osebnih podatkov, ki se kaže z zavestnim vedenjem v konkretnih situacijah.

3 USTAVNO ZAKONSKE IN DRUGE PODLAGE

V tem poglavju bom predstavil v kolikšni meri ustava Republike Slovenije in zakonodaja obravnava ali se vsaj posredno dotika varnostno protiobveščevalne priprave pripadnikov Slovenske vojske pred odhodom v tujino in dokumente SV, ki zadevajo to področje.

3.1 USTAVA

Ustava Republike Slovenije v 123. členu navaja, da je obramba države za državljane obvezna v mejah in na način, ki ga določa zakon. V 124. členu ustava obravnava obrambo države: »Vrsto, obseg in organizacijo obrambe nedotakljivosti in celovitosti državnega ozemlja ureja zakon, ki ga sprejme državni zbor z dvotretjinsko večino glasov navzočih poslancev. Izvajanje obrambe nadzoruje državni zbor. Pri zagotavljanju varnosti izhaja država predvsem iz mirovne politike ter kulture miru in nenasilja.«

Ustava Republike Slovenije področje obrambe države obravnava le v predhodno navedenih dveh členih in se ne dotika delovanja Slovenske vojske kot organizacije in njenih pripadnikov v tujini. Ureditev praktično celotnega področja obrambe države in s tem tudi delovanje Slovenske vojske v tujini ustava, kot je razvidno iz 124. člena ustave, prepušča zakonom.

3.2 ZAKONODAJA

Zakon o obrambi (v nadaljnjem besedilu ZObr) (Uradni list RS, št. 103/04) v 1. členu navaja: »Ta zakon ureja vrsto, organizacijo in obseg obrambe države.« V 2. členu pa obravnavani zakon navaja, da je namen obrambe odvratanje napada, zagotavljanje neodvisnosti, celovitosti države. Ta namen pa se uresničuje tudi z vključevanjem in aktivnim sodelovanjem države v mednarodnih varnostnih povezavah. V 32. členu ZObr navaja obveščevalne in protiobveščevalne ter varnostne naloge, kjer med drugim opredeljuje tudi:

- ugotavljanje in ocenjevanje vojaških in politično varnostnih razmer ter vojaških zmogljivosti izven države, ki so posebnega pomena za varnost države;
- zbiranje in ocenjevanje podatkov o razmerah na območjih, kjer med izvrševanjem obveznosti, prevzetih v mednarodnih organizacijah, oziroma pri opravljanju vojaške službe delujejo tudi pripadniki Slovenske vojske;
- odkrivanje in preprečevanje dejavnosti obveščevalnih služb vojaških organizacij ter drugih organov in organizacij, ki ogrožajo obrambne interese države, Slovensko vojsko ali ministrstvo.

V 32. členu ZObr navaja obveščevalne in protiobveščevalne ter varnostne naloge:

(1) Obveščevalne in protiobveščevalne naloge obsegajo zbiranje, dokumentiranje in analiziranje informacij ter podatkov, ki so pomembni za obrambne interese države oziroma varovanje takih podatkov, zlasti pa: – ugotavljanje in ocenjevanje vojaških in politično varnostnih razmer ter vojaških zmogljivosti izven države, ki so posebnega pomena za varnost države; – zbiranje in ocenjevanje podatkov o razmerah na območjih, kjer med izvrševanjem obveznosti, prevzetih v mednarodnih organizacijah, oziroma pri opravljanju vojaške službe delujejo tudi pripadniki Slovenske vojske; – odkrivanje in preprečevanje dejavnosti obveščevalnih služb vojaških organizacij ter drugih organov in organizacij, ki ogrožajo obrambne interese države, Slovensko vojsko ali ministrstvo.

(2) Varnostne naloge na obrambnem področju so: – odkrivanje, preiskovanje in preprečevanje ogrožanja varnosti določenih oseb, delovnih mest, objektov in okolišev, ki jih uporablja ministrstvo in Slovenska vojska v državi ali zunaj nje ter podatkov o razvoju ali proizvodnji določenega vojaškega orožja ali opreme; – preiskovanje kaznivih dejanj v skladu z zakonom; – proučevanje in predlaganje rešitev za fizično in tehnično varovanje; –

operativno varovanje določenih oseb, delovnih mest, objektov in okolišev, ki so posebnega pomena za obrambo; – varnostno preverjanje oseb v skladu s predpisi;
– usmerjanje dela vojaške policije pri opravljanju določenih varnostnih nalog v skladu s tem zakonom.

(3) Obveščevalne in protiobveščevalne ter varnostne naloge na obrambnem področju opravlja obveščevalno varnostna služba ministrstva.

(4) Elektronsko spremljanje mednarodnih sistemov zvez, pomembnih za obrambne interese države, opravljajo za obveščevalno varnostno službo ministrstva in druge potrebe, enote za elektronsko bojevanje Slovenske vojske.

(5) Ne glede na tretji odstavek tega člena, štabni varnostni organi Slovenske vojske izvajajo preventivne naloge protiobveščevalne zaščite poveljstev, enot in zavodov vojske, štabno varnostne naloge ter usmerjajo in vodijo delo vojaške policije, razen pri preiskovanju kaznivih dejanj v skladu s tem zakonom, ki je v pristojnosti obveščevalno varnostne službe ministrstva. Štabni varnostni organ generalštaba strokovno vodi in usmerja delovanje podrejenih štabnih varnostnih organov ter sodeluje z obveščevalno varnostno službo ministrstva.

V 37. členu ZObr navaja naloge Slovenske vojske med katerimi je tudi: »izvršuje obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah in z mednarodnimi pogodbami.« ZObr v 48.a členu opredeljuje vojaško službo izven države in se glasi:

»(1) Vojaške in civilne osebe v vojski, vojaške in civilne osebe po pogodbi za določen čas in osebe, ki opravljajo vojaško ali drugo službo v ministrstvu, lahko opravljajo vojaško službo oziroma službo izven države v vojaško diplomatskih predstavništvih, organih mednarodnih organizacij, pri drugih organih ali v skupnih poveljstvih in enotah, zaradi izvrševanja obveznosti, prevzetih v mednarodnih organizacijah oziroma z mednarodnimi pogodbami.

(2) Vojaško službo izven države lahko opravljajo tudi pripadniki enot stalne sestave, ki so napotene na opravljanje nalog izven države.

(3) Vojaško službo oziroma službo izven države iz prvega odstavka tega člena lahko opravljajo v miru tudi pripadniki vojne ali rezervne sestave oziroma civilne osebe, ki sklenejo z ministrstvom pogodbo za določen čas za delo v vojski. V času dela v vojski njihove statusne, delovnopravne in druge zatečene pravice mirujejo in po prenehanju opravljanja vojaške službe oziroma službe se najkasneje v 30 dneh lahko vrnejo na prejšnje delo in delodajalci so jih dolžni sprejeti. Delodajalci ne smejo zaradi opravljanja vojaške službe oziroma službe v vojski takih oseb postavljati v manj ugoden položaj.

(4) V miru so lahko na usposabljanje izven države napoteni tudi vojaški obvezniki med služenjem vojaškega roka in služenjem v rezervni sestavi, če so razporejeni v enote vojne sestave. Usposabljanje vojaških obveznikov izven države je glede časa, obsega in pravic praviloma izenačeno z usposabljanjem v državi.

(5) Pripadniki enot Slovenske vojske, ki opravljajo vojaško službo izven države v skladu s tem zakonom, so podrejeni nadrejenim poveljnikom, vojaško službo pa opravljajo v skladu s pravili službe v Slovenski vojski, če z mednarodno pogodbo ali drugim aktom, na podlagi katerega se opravlja vojaška služba izven države, ni določeno drugače.

(6) Pripadnik Slovenske vojske, zoper katerega se uveljavlja disciplinsko, kazensko ali odškodninsko odgovornost za dejanje, ki je bilo storjeno pri opravljanju nalog vojaške službe izven države ali v zvezi z njo, je disciplinsko, kazensko in odškodninsko odgovoren po tem zakonu in v skladu s pravnim redom Republike Slovenije.

(7) Določbi petega in šestega odstavka tega člena se smiselno uporabljata tudi za civilne osebe, pripadnike Slovenske vojske, med opravljanjem službe izven države.«

48.c člen ZObr opredeljuje vojaško obrambo izven države:

»(1) Ob povečani nevarnosti napada oziroma neposredni vojni nevarnosti, v vojnem ali izrednem stanju v skladu s tem zakonom, odločitvami Državnega zbora in sklenjenimi mednarodnimi pogodbami, vojaško službo izven države opravljajo poleg pripadnikov stalne sestave tudi pripadniki vojne sestave, ki so odslužili vojaški rok in so razporejeni v enote, poslana na opravljanje vojaške službe izven države.

(2) Enote iz prejšnjega odstavka izvršujejo odločitve skupnih poveljstev v skladu z mednarodnimi pogodbami. Statusne in druge pravice, odgovornosti in obveznosti pripadnikov teh enot se izvršujejo po tem zakonu, na njegovi podlagi izdanih predpisih in pravilih službe v Slovenski vojski, če z mednarodno pogodbo ni določeno drugače.

Zakon o službi v Slovenski vojski (v nadaljnjem besedilu ZSSloV) (Uradni list RS, št. 68/07) ureja predvsem načela opravljanja vojaške službe in način izvajanja nalog Slovenske vojske ter ureja temeljne odnose pri izvajanju vojaške službe. ZSSloV ureja predvsem vprašanja v zvezi z vojaško službo, ki v ZObr in ostalih zakonih niso urejena.

V 20. členu, ki obravnava vojaško izobraževanje in usposabljanje ZSSloV med drugim navaja: »Slovenska vojska se pripravlja, izobražuje in usposablja v miru za opravljanje vseh nalog za obrambo države samostojno in v okviru zavezništva, za izvrševanje obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah oziroma z mednarodnimi pogodbami, za opravljanje določenih nalog zaščite, reševanja in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah ter drugih nalog v skladu z Zakonom o obrambi in tem zakonom.«

V 22. členu ZSSloV navaja izvajanje mednarodnih obveznosti: »(1) Slovenska vojska izvršuje obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah oziroma z mednarodnimi pogodbami:

- z delovanjem vojaške diplomacije;
- s sodelovanjem v operacijah, misijah in drugih oblikah delovanja, primernih za preprečevanje sporov, ohranjanje, vsiljevanje in vzdrževanje miru ter v kolektivni obrambi;
- s sodelovanjem in delovanjem v skupnih poveljstvih in enotah zavezništva oziroma drugih mednarodnih organizacij;
- s sodelovanjem in delovanjem v organih, predstavništvih ali službah mednarodnih organizacij;
- s sodelovanjem v skupnih poveljstvih in enotah, ustanovljenimi z drugimi državami;
- z nudenjem vojaške pomoči v oborožitvi, vojaški opremi ali v drugi obliki;
- z nudenjem humanitarne pomoči ali pomoči za izvajanje humanitarnih dejavnosti;
- s sodelovanjem v dejavnostih za preprečevanje terorističnih in drugih pojavov ogrožanja stabilnosti in varnosti.«

V 25. členu pa ZSSloV navaja naslednje omejitve pri opravljanju nalog vojaške službe izven države: »(1) Slovenska vojska naloge izven države izvaja v skladu z Zakonom o obrambi in na njegovi podlagi izdanimi predpisi, mednarodnimi pogodbami, načeli mednarodnega vojnega in humanitarnega prava ter v skladu s pravili, ki veljajo znotraj zavezništva, in pravili, ki veljajo v drugih mednarodnih organizacijah, v okviru katerih se naloge izvajajo.

(2) Slovenska vojska pri izvajanju nalog izven države lahko opravlja tudi naloge, ki jih v Republiki Sloveniji ne opravlja, če je opravljanje takih nalog predvideno v okviru operacije, misije ali druge oblike delovanja vojske, na katero so pripadniki napoteni in če so pripadniki usposobljeni za opravljanje takih nalog.

(3) Vlada lahko skupaj z enoto ali drugo sestavo Slovenske vojske na izvajanje nalog izven države napoti tudi civilne strokovnjake ali vključi civilne zmogljivosti.

(4) Vlada lahko odloči o vrsti nalog ali omejitvah pri izvajanju nalog, ki jih bodo pripadniki opravljali med vojaško službo oziroma delovanjem v drugi državi. Vlada po potrebi določi pristojnosti in naloge, ki jih ima enota ali druga sestava Slovenske vojske v zvezi z delom civilnih strokovnjakov oziroma uporabo civilnih zmogljivosti.

(5) Slovenska vojska in njeni pripadniki v drugi državi ne smejo izvršiti ukazov in odločitev, ki so v nasprotju z načeli mednarodnega vojnega in humanitarnega prava oziroma če bi to pomenilo kaznivo dejanje po predpisih Republike Slovenije.«

89. člen ZSSloV obravnava opravljanje vojaške službe in dela v skupnih poveljstvih in enotah: (1) Pripadnikom, ki so napoteni na opravljanje vojaške službe ali na delo izven države v skupna poveljstva, enote in na druge naloge, se zagotavlja pomoč, ki obsega: – organizacijo prevoza iz države v kraj opravljanja vojaške službe v drugi državi in ob povratku;

– organizacijo obiskov doma med opravljanjem vojaške službe v drugi državi, praviloma najmanj dvakrat letno; – ureditev zdravstvenega varstva v drugi državi, praviloma v enakem obsegu kakor doma; – zagotovitev primerne stanovanjske in druge opremljenosti v drugi državi; – zagotovitev ustreznega šolanja otrok v drugi državi; – pomoč pri iskanju zaposlitve za zakonca.

(2) Določbe prejšnjega odstavka se smiselno uporabljajo tudi za vojaške in civilne osebe, napotene na opravljanje vojaške službe oziroma na delo izven države v organe, predstavništva ali službe mednarodnih organizacij v skladu z mednarodnimi pogodbami.

90. člen ZSSloV pa obravnava izvajanje obveznosti prevzetih v mednarodnih organizacijah: »(1) Pripadnikom, ki so napoteni na opravljanje vojaške službe izven države zaradi izvajanja obveznosti, prevzetih v mednarodnih organizacijah in z mednarodnimi pogodbami, kakor so operacije, misije in druge oblike delovanja, se praviloma zagotavlja: – možnost komuniciranja z družinskimi člani doma; – organiziran brezplačen obisk doma, praviloma enkrat v treh mesecih, če razmere, v katerih se opravlja vojaška služba, to dopuščajo in če je to predvideno z odločitvijo o napotitvi na opravljanje vojaške službe izven države; – pravico do posebnega dopusta v skladu z merili, ki veljajo po predpisih mednarodne organizacije, v okviru katere se vojaška služba opravlja oziroma kakor je predvideno z odločitvijo o napotitvi na opravljanje vojaške službe izven države; – pomoč pri varstvu ali šolanju otrok, varstvu invalidnega družinskega člana oziroma zaposlitvi nezaposlenega zakonca.

(2) Pomoč in pravice za pripadnike iz 89. člena tega zakona in prejšnjega odstavka se med seboj izključujejo, zagotavljajo pa se na stroške ministrstva v obsegu in na način, ki ju določi vlada.

3.3 PODZAKONSKI AKI IN DRUGI DOKUMENTI

Uredba o obveščevalno-varnostni službi (v nadaljnjem besedilu OVS) Ministrstva za obrambo je izdana na podlagi Zakona o obrambi in Zakona o vladi RS. Z navedeno Uredbo se podrobneje ureja delovanje OVS Ministrstva za obrambo, opredeljuje namreč, da OVS opravlja strokovne obveščevalne, protiobveščevalne in varnostne naloge na obrambnem področju. Kot namen in cilj OVS pa opredeljuje obveščevalno, protiobveščevalno in varnostno podporo skupnih obrambnih in drugih, zlasti vojaških dejavnosti za odvratanje in preprečevanje napada na državo, obrambo, nedotakljivost in celovitost države. V 3. členu obravnavana Uredba navaja: »Strokovne obveščevalne naloge obsegajo zbiranje, dokumentiranje in analiziranje informacij in podatkov o tujini, ki so pomembni za obrambne interese države zlasti pa:

- zbiranje in ocenjevanje podatkov o razmerah na območjih, kjer bodo med izvrševanjem obveznosti prevzetih v mednarodnih organizacijah, delovali tudi pripadniki Slovenske vojske,
- posredovanje obveščevalnih podatkov in ocen Generalštabu Slovenske vojske in njemu podrejenih poveljstev ter enot,
- izmenjava obveščevalnih informacij z drugimi podobnimi službami v skladu z mednarodnimi sporazumi ali akti.« (Navedel sem tri od sedmih alinej, katere zadevajo področje moje naloge.)

Samih priprav pripadnikov SV pred odhodom v tujino pa se uredba v nobeni svoji točki konkretnije ne dotika.

Pravila službe v Slovenski vojski (v nadaljnjem besedilu PS) določajo pravice in dolžnosti pripadnikov Slovenske vojske pri opravljanju vojaške službe in njihovo ravnanje, obnašanje in red ter odnose pri opravljanju vojaške službe.

V 2. točki prvega poglavja PS navajajo glede uporabe, upoštevanja PS v tujini:

» Uporabljajo se tudi pri opravljanju vojaške službe v zavezništvu, pri izvrševanju mednarodnih obveznosti ali nalog v drugih državah in mednarodnih organizacijah, ki jih je sprejela država, če z mednarodno pogodbo ali s posebnim predpisom posamezno vprašanje ni drugače urejeno.«

Direktiva za vojaške obveščevalne, protiobveščevalne in varnostne dejavnosti v Slovenski vojski je namenjena za usmerjanje poveljstev in enot za organiziranost in odgovornosti pri izvajanju nalog vojaških obveščevalnih, protiobveščevalnih in varnostnih dejavnosti na vseh ravneh. Navedena direktiva je dokument s stopnjo tajnosti, zato je v nalogi ne bom povzegal. V direktivi je obravnavana izvedba priprav pripadnikov Nacionalnih obveščevalnih celic Slovenske vojske pred odhodom in po vrnitvi z mednarodnih operacij in misij. Kot nosilca opredeljenih nalog navaja OVS. Obravnava tudi protiobveščevalno varnostne priprave za vse pripadnike kontingentov Slovenske vojske.

Standardni operativni postopek (v nadaljnjem besedilu SOP) št. 1350 PSSV: Sodelovanje SV v operacijah kriznega odzivanja (v nadaljnjem besedilu OKO), je izdelan na podlagi Direktive za načrtovanje in pripravo zmogljivosti Slovenske vojske za sodelovanje v mednarodnih operacijah in misijah in opredeljuje odgovornost PSSV za pripravo, napotitev in delovanje kontingenta SV (SVNKON) v OKO ter vrnitev z izvedbo konsolidacije. Navedeni SOP nalaga naloge PSSV, da zagotovi pravočasno načrtovanje, oblikovanje, pripravo, napotitev in podporo delovanja v območju operacije ter vrnitev in konsolidacijo SVNKON. Namen SOP-ja je zagotoviti učinkovito in pravočasno pripravo pripadnikov in enot SVNKON, ter s tem zagotoviti varno in uspešno delovanje v OKO.

SOP 1350 PSSV določa naslednje naloge J-2:

- Izdelajte obveščevalno oceno območja delovanja (OPB) SVNKON.
- Izvedite obveščevalno-varnostno pripravo SVNKON.
- Zagotovite obveščevalno in geoprostorsko podporo SVNKON.
- Opravite obveščevalno-varnostne razgovore in analize po vrnitvi iz OKO.
- Izdelajte tedenske preglede obveščevalne situacije za poveljnika sil.
- Sodelujete pri oblikovanju predloga opremljenosti SVNKON (analiza virov ogrožanja v območju delovanja).
- Sodelujete pri načrtovanju, pripravi, usposabljanju, preverjanju in konsolidaciji SVNKON.
-

Kot je razvidno iz naštetega SOP bistveno zadeva obveščevalno varnostne priprave pred odhodom v tujino, kar je predmet te naloge. Sama podrobna, vsebinska izvedba priprav pa v tem SOP ni opredeljena. V prilogi »B« SOP 1350 med drugim določa (naloge, roke in nosilce):

- Pridobitev ocen ogroženosti od OVS (do D-150, nosilec J-2).
- Izdelava obveščevalne priprave bojišča (OPB) (do D-150, nosilec J-2).
- Pridobitev geoprostorskega gradiva (do D-120, nosilec J-2).
- Obveščevalno varnostna priprava (po potrebi) (do D-12, nosilec J-2).

SOP št. 12-0203 J-2 (GŠSV) Najava službenih potovanj v tujino in obiski tujih delegacij v Slovenski vojski. Navedeni SOP določa postopke, obveznosti in roke za obveščanje, povezane s službenimi potovanji pripadnikov SV v tujino in obiski pripadnikov tujih delegacij v PEZ SV. SOP št. 12-0203 J-2 (GŠSV) zagotavlja sistemsko urejen vpogled v omenjene aktivnosti pripadnikov SV, hkrati pa omogočajo pravočasno in kvalitetno izvedbo obveščevalno-varnostnih priprav pripadnikov SV. Na ta način se zagotavlja pravočasno posredovanje informacij o obiskih in njihova analiza, kar predstavlja enega od temeljev za izvajanje preventivnih protiobveščevalnih in varnostnih nalog v SV in usmerjanje dela podrejenih PEZ SV. Priloga SOP št. 12-0203 J-2 (GŠSV) sta obrazca TOS-T (priloga:1) in TOS-D (priloga:2). Prvi obrazec je namenjen najavi obiskov v enotah SV, drugi pa za obiske naših pripadnikov ali enot v tujini. Navedena obrazca je potrebno posredovati na J-2/GŠSV in v sklopu obeh je točka, ki obravnava izvedbo obveščevalno varnostne priprave.

SOP št. 1239 G-2 (PSSV) Izvajanje obveščevalnih in protiobveščevalnih razgovorov kot del konsolidacijskega postopka ob vrnitvi iz operacije kriznega odzivanja, navedeni dokument je

namenjen poenotenju in pravočasni izvedbi nalog sektorja G-2 (sedaj J-2) in organov S-2 v podrejenih enotah in v postopku konsolidacije ob vrnitvi posameznika in enote iz OKO. Namen SOP št. 1239 G-2 (PSSV) je zagotavljanje pravočasne in ustrezne obveščevalne, protiobveščevalne in varnostne priprave pripadnikov SV pred napotitvijo na OKO in opravljanju razgovorov po vrnitvi z OKO. Del konsolidacijskega postopka je tudi obveščevalno protiobveščevalni razgovor, ki ga opravijo pripadniki G-2 (J-2) PSSV ali pripadniki S-2 podrejenih enot. Obveščevalni in protiobveščevalni del konsolidacije ima naslednje korake (SOP PSSV št. 1239):

- usmerjanje,
- zbiranje,
- obdelava in
- posredovanje.

SOP št. 1231 PSSV Organiziranost sektorja G-2 PSSV za spremljanje SVNKON ISAF v Afganistanu je namenjen, da zagotovi organiziranost sektorja G-2 PSSV v taksni obliki, da bo omogočal pravočasno in popolno informiranje poveljnika sil SV, SVNKON ISAF, štabnih organov PSSV in podrejenih.

Namen navedenega SOP je opredelitev nalog G-2 PSSV vezane na pripravo pripadnikov SV pred odhodom na SVNKON ISAF, zagotoviti spremljanje situacije in obveščevalno varnostnih razmer med izvajanjem OKO ter izvesti postopek konsolidacije po vrnitvi.

Naloge, ki jih določa SOP št. 1231 PSSV so sledeče:

- Načrtovanje zbiranja obveščevalnih ter protiobveščevalno varnostnih podatkov.
- Zbiranje obveščevalnih ter protiobveščevalno varnostnih podatkov.
- Obdelava in analiza obveščevalnih ter protiobveščevalno varnostnih podatkov ter izdelava produktov.
- Distribucija obveščevalnih ter protiobveščevalno varnostnih podatkov.

Konkretne vsebine izvedbe obveščevalno, protiobveščevalno varnostnih priprav pa se tudi obravnavani SOP št. 1231 PSSV ne dotika.

4 NAVODILA PRIPADNIKOM SV PRED ODHODOM V TUJINO

To poglavje je v večji meri povzeto po predavanjih majorja Grbca in delno tudi po predavanjih majorja Klinarja na usposabljanju za VED častnika obveščevalca in po gradivu, ki sta mi ga imenovana (ki sta tudi moja mentorja) zagotovila. Skladno z usmeritvami navedenih bi že v začetku poudaril, da gre pri izvedbi priprav pred odhodom v tujino in informativnih pogovorih po vrnitvi za naloge preventivne narave. Nujno pa se je tudi zavedati, da je od kvalitetne izvedbe priprav (tudi razgovorov po vrnitvi) odvisno kakšne podatke, kako dobre informacije bomo pridobili.

V pripravah na odhod pripadnikov SV v tujino prihaja do dveh nasprotujočih si ciljev. Če gledamo obveščevalni vidik je interes tega pridobiti čim več obveščevalnih podatkov, protiobveščevalno varnostni vidik pa ima za cilj varnost pripadnikov in da se ne izpostavljajo tujim obveščevalnim službam. Dve nasproti si želji, ki morata imeti kompromis, da se za obveščevalne podatke pripadnik ne izpostavlja, ampak si pri svojem rednem delu zapomni in kaj zabeleži kar je videl. Fotografirati in vzeti (literaturo) pa samo ob predhodnem vprašanju gostitelja.

4.1 NAMEN, POTREBA PO PRIPRAVAH

Po naši doktrini je ob vseh vojakovih nalogah ena od njegovih osnovnih, temeljnih nalog izvajanje obveščevalne dejavnosti. To pomeni, da je vojak vedno in povsod tudi obveščevalec.

Major Klinar je predstavil, da je pripadnike Slovenske vojske, ki bodo izvajali naloge (dolžnosti, šolanja...) v tujini je nujno potrebno pripraviti na obveščevalne postopke in dejavnosti, ki jih bodo opravljali v tujini. Predstaviti in pojasniti jim je treba, kaj so normalni obveščevalni postopki ter jih seznaniti z metodami dela tujih obveščevalnih služb in predvsem s protiobveščevalno zaščito, ki je potrebna med njihovim delovanjem v tujini.

Udeležence priprav je potrebno v začetku seznaniti, da je ustaljena praksa pri vseh vojskah uporaba svojih pripadnikov za obveščevalno delo. V njihovem primeru je ključna izvedba obveščevalnih nalog na ustrezen način, brez nepotrebne izpostavljanja. Kandidate je treba še posebno opozoriti, da s pridobivanjem obveščevalnih podatkov ne razkrijejo najpomembnejših podatkov o lastni dejavnosti in lastni pripravljenosti. Kandidate je potrebno opozoriti, da nekatere države v katere so poslani na dolžnost ali šolanje na tak način skušajo pridobiti politični vpliv na razvoj Slovenije in s tem SV.

Povsem običajno je, kot nas je seznanil major Klinar, da v tujini najbolj zaupnih podatkov ne razkrijejo in ne kažejo najbolj zaupnih tehničnih posebnosti. Uspešnost pridobivanja, zbiranja podatkov je odvisna v veliki meri tudi od njegove sposobnosti objektivne presoje glede na razmere. Pri sodelovanju s tujci predvsem iz držav zavezništva pogosto prihaja do odprtih oblik komuniciranja in sodelovanja, vendar moramo pri temu upoštevati in spoštovati vse varnostne omejitve. V uvodu je potrebno kandidate opozoriti tudi, da povezovanje v mednarodne vojaške in gospodarske integracije še ne pomeni, da bomo avtomatično in brez omejitev pripadnikom vojsk in služb teh držav posredovali vse zaupne podatke.

Kandidatom je treba pojasniti, da tuje obveščevalne službe, kljub vsem povezavam in drugim razmerjem, neprestano zbirajo zaupne podatke tudi o članicah povezav in sodelovanj, saj tudi med temi lahko pride do konfliktov.

4.2 PRIPRAVE GLEDE NA NAMEN DELOVANJA V TUJINI

Namen in naloge pripadnikov SV s katerimi odhajajo v tujino se bistveno razlikujejo. najpogostejši razlogi za odhod pripadnikov SV v tujino so:

- mednarodne operacije ali misije,
- izobraževanja, usposabljanja in tečaji,
- mednarodne dolžnosti,
- uradni obiski v tujini (posamezno ali v delegacijah).

Našteti so najbolj pogosti razlogi za odhod pripadnikov SV v tujino obstajajo pa vsekakor tudi drugi razlogi in nameni odhoda v tujino (službovanje kot vojaški ataše, opravljanje nalog prevozov v tujino, sodelovanje na certifikacijah...).

Kot je razvidno iz predavanj majorja Grbca, je obveščevalno, protiobveščevalno varnostne priprave pripadnikov SV pred odhodom v tujino je vsekakor potrebno izvajati, prilagoditi namenu odhoda v tujino. Nek osnovni koncept priprav pred odhodom v tujino je lahko splošen in enak za vsako pripravo, nujna pa je specifika teh priprav. Že glede na sam namen odhoda v tujino (mednarodna misij – OKO ali izobraževanje) pomeni bistveno drugačno pripravo in npr. na OKO je potrebno dati večji poudarek varnostnemu delovanju. Vsekakor je tudi zelo pomembno, kam v tujino odhajamo (npr. odhod na izobraževanja v ZDA ali na Češko), saj ta okolja lahko pomenijo precej drugačne razmere in posledično priprave. Pri odhodu na OKO pa so te specifike še večje in mora biti priprava prilagojena pričakovanim razmeram (npr. razmere, ki jih pričakujemo v Bosni so bistveno drugačne od tistih v Libanonu ali Afganistanu). Ob posebnostih namena odhoda v tujino in kraja delovanja v tujini pa je v fazi priprav potrebno upoštevati naloge, ki jih bo v tujini pripadnik SV opravljal, priprava vojaka se mora precej razlikovati od priprave npr. višjega častnik.

4.3 FORMALNI POSTOPKI V TUJINI

Kandidatu, ki odhaja v tujino praviloma MORS zagotovi finančna sredstva (letalske vozovnice, predpisane dokumente...) in je praviloma seznanjen, kdaj, kje in kdo ga bo sprejel. Potrebno jih je opozoriti na previdnost pri ravnanju s finančnimi sredstvi in predvsem na ustrezen donos do dokumentov. Po prestopu meje je velika verjetnost, da bo moral kandidat izpolniti več obrazcev, to še posebno velja za države v katere vstopamo v viznem režimu. Pri tem izpolnjevanju obrazcev morajo kandidati pravilno izpolniti vse zahteve, saj gostitelj ve namen našega delovanja in naš status (častnik, podčastnik SV), omeni, da poznaj naš čin in dolžnost, ki jo opravljamo. Praviloma večjih podrobnosti ne sprašujejo, zamolčanje podatkov, ali dajanje napačnih pa nam lahko povzroča kasnejše nevšečnosti. V tujini pogosto lahko pride do situacij, da je ponovno potrebno izpolnjevati določene obrazce (ob prihodu na šolanje, v enoto...). Tudi za te obrazce velja, da jih je potrebno pravilno izpolniti v njih ne sme priti do neskladij podatkov z predhodno izpolnjenimi obrazci. Tudi v teh obrazcih se vpiše podatke, ki zadevajo položaj izpolnjevalca v sklopu SV en opisujejo pa podrobnosti nalog, ki jih opravljajo (pogosto je zanimanje gostitelja o specialistični dejavnosti kandidata).

V praksi se je pogosto izkazalo, da so jezikovna usposabljanja oblika aktivnosti pri katerih je velika možnost, da pride do odtokanja obveščevalnih podatkov. V testih na jezikovnih tečajih, preverjanjih jezikovnega znanja ali anketah so pogosto lahko obveščevalne pasti, ki zaradi koncentracije kandidata na jezikovno znanje pozabijo na protiobveščevalno delovanje. Na jezikovnih usposabljanjih kandidate pogosto direktno sprašujejo o vojaških podatkih ali pa kot prej navedena vprašanja pasti. Zaradi navedenega se je treba na jezikovnih usposabljanjih potrebno skoncentrirati na pravilnost jezikovne plati odgovorov in vsebinsko skoncentrirati, da ne bo prišlo do izdajanja skrivnosti.

Podatki, ki jih zberejo na jezikovnih usposabljanjih lahko pomenijo podlago, ki ob dobri analitiki obveščevalne službe pridobijo pomembne podatke o konkretnih pripadnikih vojske in o vojski kot celoti. Prejeta vprašanja na jezikovnih usposabljanjih so na videz lahko zelo nedolžna: Katere dejavnosti najpogosteje izvajate v prostem času?, Kako pogosto komunicirate s svojimi podrejenimi?, Kako praktično rešujete nastale probleme?. Analiza vprašanj pa lahko pripelje do pomembnih zaključkov.

Na to nevarnost je potrebno kandidate predhodno opozoriti, da se bodo tem pastem uspešno izognili. Po povratku iz tujine pa naj kandidati o teh pasteh in poskusih pridobivanja obveščevalno zanimivih podatkov poročajo v svojem poročilu. (celotno podpoglavje je povzeto po predavanjih majorja Grbca)

4.4 PREDSTAVLJANJE LASTNE DRŽAVE IN DRUŽABNI DEL

Kandidate je pred odhodom v tujino potrebno seznaniti, da v vseh pogledih v tujini predstavljajo našo državo in s tem tudi Slovensko vojsko. Kandidat naj si pred odhodom zlasti na delo ali šolanje v tujino zagotovi čim več opreme (zlasti službene uniforme). V določenih tujih vojaških okoljih so namreč glede opreme zelo občutljivi in na primer pripadnika, ki ima zanemarjeno uniformo (madeži na uniformi, zmečkana uniforma, strgana uniforma...) ne jemljejo resno, ga postavijo na »stranski tir«. Z obveščevalno protiobveščevalnega vidika urejenost uniforme sicer ne predstavlja posebnega dejavnika, vendar pa se bo urejen pripadnik SV lažje vklopil v tuje okolje in lažje premostil ovire v času opravljanja dolžnosti ali izobraževanja.

Zelo priporočljivo je, da si kandidati pred odhodom v tujino poiščejo in vzamejo seboj dovolj ustrezne in kvalitetne literature za predstavitev naše države v tujini. V sedanjih razmerah digitalne družbe je še bolje, če si kandidat nabere in pripravi gradivo v digitalni obliki. To gradivo je dostopno na javnih virih, pri predstavljanju Slovenske vojske je potrebno biti pozoren, da gre za ustrezne javno dostopne podatke (npr. predstavitev SV v reviji Obramba). Pred odhodom v tujino je potrebno seznaniti kandidate s splošnimi kulturnimi navadami in pravili obnašanja, ki so specifična za posamezno državo in nas njihovo nepoznavanje lahko privede v neprijetne situacije. Dobro je tudi, da kandidati poznajo tudi zgodovino in značilnosti ter znamenitosti države v katero so napoteni. V Tujini so običajno še posebno pozorni na to kako slušatelj predstavi svojo domovino in s tem kaže kakšen odnos ima do nje. Pomembna je splošna razgledanost, ki jo kaže kandidat in v tej ima pomembno vlogo tudi poznavanje njihove države. Vsekakor pa je pomembna tudi kandidatova komunikativnost in sposobnost dojemanja.

Na nalogah in predvsem šolanjih v tujini, kjer so prisotni predstavniki več držav naj bo kandidat pozoren na to kako drugi predstavljajo svoje države. Zpomnijo si naj kdo izmed udeležencev prednjači in najbolje predstavlja svojo državo. Te ugotovitve naj kandidati zapišejo v svoje poročilo po vrnitvi ali jih pojasnijo v morebitnem intervjuju. (celotno podpoglavje je povzeto po predavanjih majorja Grbca)

4.5 STROKOVNI DEL, IZVAJANJE NALOG V TUJINI

Kandidate pošiljamo na izvajanje nalog v tujino pogosto z namenom pridobivanja novih znanj in vedenj, ker določenih lastnih specialističnih šol in izkušenj nimamo. Pri tem so pomembne zaznave, kaj so ustvarjalci programov v tujini namerno ali nenamerno izpustili. Tu se pojavi vprašanje, katere sklope, ki niso bili obravnavani med usposabljanjem so kandidati zasledili v literaturi, v pogovorih s predavatelji in slušatelji ali med obiski enot in drugim delovanju na terenu. Med usposabljanjem si bodo kandidati vsekakor pridobili podatke, ki bodo pomembno vplivali na boljše poznavanje tujih oboroženih sil v organizacijskem in tehničnem smislu, kar jim bo koristilo pri njihovem delu po vrnitvi v domovino. Pri izdelavi zapiskov na predavanjih je koristno, če si kandidati zabeležijo tudi ime predavatelja, njegov položaj in

status, naj pa si ne beležijo ocen o predavateljih. Prav tako naj si ne beležijo ocen o drugih slušateljih, o razmerah, razen če je te ocene predavatelj izrecno poudaril.

Za razvoj SV so zelo pomembni vsestranski odgovori na naslednja vprašanja (po predavanjih maj. Grbca):

- KDO (vse je vodil usposabljanje, opravljanje dolžnosti...),
- KDAJ (je potekalo usposabljanje, opravljanje dolžnosti...),
- KJE (kraji, šole, objekti, sredstva...)
- ZAKAJ (uporabljajo opredeljene oblike)
- KAKO (in na kakšen način so podane predstavitve..., kako dosledno uresničujejo program usposabljanja, dela...),
- KOLIKO

V poročilu ob povratku iz tujine je vsebina usposabljanja v tujini vsekakor osrednji del. Ta del poročila naj bo temeljito izdelan, izčrpen in vsestranski, saj bo morebitna podlaga za kasnejši intervju, ki ga bodo s kandidatom opravili pooblaščenca organizacije ali službe. Zavedati se je potrebno, da je proces izobraževanja v tujini pravzaprav organizirano obveščevalno delo in to je redka priložnost takšnega načina delovanja. V tem strokovnem delu poročila se je treba izogibati pripovedovanju o prostočasovnih dejavnostih, bivalnih pogojih, prehrani...

Major Grbec razlaga, da bodo imeli številni kandidati med bivanjem v tujini možnost obiska enot države gostiteljice. Med temi obiski naj pozorno spremljajo vse detajle pri tem pa naj ne posvečajo pretirane pozornosti številčnim podatkom o enotah (npr. število orožij, število oklepnih vozil...), saj so ti danes dostopni iz več javnih virov. Iz obveščevalnega vidika so pomembni predvsem podatki, ki jih gostitelj ne bo povedal, jih bo zatajil ali povedal napačne podatke, da bi s tem prikazal drugačno stanje lastne enote (npr. predstavljali bodo, da so sredstva v brezhibnem stanju, realno pa bo kandidat ugotovil, da so nedelujoča). Če bo imel kandidat seboj fotografski aparat in bodo dovolili slikanje, naj naredi nekaj posnetkov zadev, ki se mu bodo zdele pomembne. S slikanjem pa naj ne pretirava saj s tem lahko vzbudi pretirano pozornost gostiteljev in lahko pri njih iz različnih razlogov izgubi svojo kredibilnost. Ustrezne fotografije bodo kandidatu med drugim lahko pomagale pri izdelavi poročila po povratku iz tujine. Morebitnim obiskom enot v tujini naj kandidat da ustrezno vlogo v svojem poročilu, če je možno se temu poročilu dodajo fotografije in druge morebitne priloge.

Glede literature in gradiv major Grbec poudarja, da pri izvajanju nalog v tujini, zlasti ob šolanjih, gostitelji pogosto kandidate založijo z literaturo, ki pa jo kandidati praviloma dobijo le za čas šolanja, običajna praksa pa je, da slušatelj ne sme odnesti literature, če zanj ni vprašal in za izvzetje dobil dovoljenje gostitelja. Za literaturo naj kandidat vpraša brez zadrege, če je gostitelji pač ne dajo vsaj vemo, da je ni bilo možno dobiti. Smiselno se je pozanimati, če je bil na določenem usposabljanju že kdo od pripadnikov Slovenske vojske in je že pridobil literaturo, ker bi tako lahko prišlo do nepotrebne podvajanja. V kolikor pa nam gostitelji niso pripravljene določene literature dati, pa si lahko kandidat lahko naredi povzetke zadev, ki se mu zdijo pomembne. Enako velja, da si kandidati zapišejo podatke, če bo imel dostop do knjižničnih in drugih virov, ki niso odprtega tipa.

4.6 TAKTIKA DELOVANJA OBVEŠČEVALNO VARNOSTNIH SLUŽB

Kandidati, ki so napoteni v tujino pogosto zaznajo delovanje tujih obveščevalnih služb, katero je pogosto le naravni domnev, saj ni materialnih dokazov za to ravnanje. Pri večini dobrih tujih obveščevalnih služb velja nepisano pravilo, da uporabljajo vsa dovoljena in prepovedana sredstva in metode, to velja za res dobre obveščevalne službe, ker njihova dejavnost ne bo odkrita. Če pa je obveščevalna služba slaba ji nobene metode in sredstva ne pomagajo veliko. Po dosedanjih izkušnjah pa naši kandidati po povratku v domovino, v svojih poročilih, tega področja delovanja skoraj ne opisujejo, vendar razlog za to ni, da te

dejavnosti v tujini ne bi bilo, ampak zato, ker temu področju pri nas posvečamo premalo pozornosti. Pogosto razmišljajo tudi, da jih bodo imeli doma za fobične, panične, ali da vidijo več kot je res.

Kandidatom za delo (šolanje) v tujini je treba pripraviti na možnost delovanja tujih obveščevalnih služb ter jim predstaviti nekaj možnih primerov in morebitnih pojavov (po predavanjih maj. Grbca):

- da naj ne bodo presenečeni, če jim bo kdorkoli ponudil neposredno sodelovanje;
- naj bodo pozorni ali je kdorkoli skušal direktno navezati stike zaradi obveščevalne dejavnosti;
- kdo in kako je izmed gostiteljev (ali drugih tujih slušateljev) najpogosteje skušal navezovati stike;
- kdo in kako bo komuniciral z njim pred zaključkom usposabljanja in
- kdo si je na vsak način hotel izmenjati naslove...

Če kandidat po koncu opravljanja nalog v tujini zaradi nekaterih naštetih ali drugih razlogov in ovir teh dejavnosti ne vpiše v poročilo, naj zadeve ustno pojasni pooblaščenec (pogosto ljudje določenih zadev o katerih nismo povsem prepričani nočemo napisati). Pridobljene informacije bodo vsekakor koristile pripadnikom, ki bodo odhajali na podobne dolžnosti in šolanja v prihodnje.

Kandidate za naloge v tujini je treba pred odhodom obvezno seznaniti z oblikami in metodami pridobivanja (»osvajanja«) s strani tujih obveščevalnih služb. Te službe se zanimajo za posameznika predvsem, če ugotovijo, da ima naš pripadnik takšne podatke, ali možnost zbiranja le teh, ki bi jih te službe želele pridobiti. Te metode so lahko:

- izsiljevanje z obremenilnimi materiali;
- zrežirane situacije afer s pomočjo žensk;
- kazniva dejanja;
- prekrški;
- psihofizično stanje.

Kandidatom je treba predstaviti kakšne metode lahko uporabljajo tuje obveščevalne službe za kratkoročno in dolgoročno uporabo pripadnikov SV za obveščevalno delo. Kakšne ugodnosti lahko ponudijo kandidatu za kratkoročno sodelovanje in čemu se s tem izpostavlja. Kaj pomeni povezovanje na dolgi rok, do katerega pride, če ocenijo, da jim bo kandidat koristil šele čez leta, saj so ocenili, da bo imel takrat visok položaj v SV.

Kandidate je potrebno ustrezno pripraviti, jim pojasniti in jih opozoriti, da dogodki in dogajanja niso naključna in naj nanje med službovanjem v tujini ne gledajo naivno.

V predavanjih majorja Klinarja, na usposabljanju za VED častnika obveščevalca, je bilo predstavljeno s katerimi podatki o tujih oboroženih silah, službe SV razpolagajo in tu gre tudi za podatke o načinu delovanja njihovih obveščevalnih služb. To pomeni, da je to eden od pomembnih elementov priprave pred odhodom v tujino v tem sklopu pa nas je seznanil, da se kandidate pouči kateri podatki (imena poveljnikov, struktura, pripravljenost...) o tujih silah so za nas obveščevalno zanimivi. Gre za podatke o katerih poročamo po vrnitvi. (večji del podpoglavja je povzet po predavanjih majorja Klinarja in majorja Grbca)

Dejavnosti tujih obveščevalnih služb opredeljuje tudi Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 27/2010) in sicer z naslednjim besedilom:

»Delovanje tujih obveščevalnih služb na območju in v zvezi z Republiko Slovenijo se kaže v pridobivanju podatkov o političnem, gospodarskem in varnostnem dogajanju v naši državi ter o njenih aktivnostih in pobudah v mednarodni skupnosti. Obveščevalna dejavnost iz tujine doslej ni bila usmerjena proti strateškim interesom Republike Slovenije, niti na neposredno ogrožanje ciljev njene nacionalne varnosti. Tuje obveščevalne službe skušajo pridobiti

obveščevalne podatke predvsem preko legalnih oblik delovanja in javno dostopnih virov, ki jih omogočajo demokratična družbena ureditev Republike Slovenije in sodobne informacijske tehnologije.

Z aktivnejšo vlogo Republike Slovenije v okviru mednarodne skupnosti, zlasti v Evropski uniji in Natu, se je okrepilo klasično obveščevalno delovanje nekaterih tujih držav proti Republiki Sloveniji. Pri tem izstopa interes za pridobitev vseh vrst tajnih podatkov ter zanimanje za slovenske diplomatske in gospodarske aktivnosti v mednarodnem okolju.

Tuje obveščevalne in varnostne službe bi lahko tudi v prihodnje agresivneje delovale proti predstavnikom Republike Slovenije v tujini, zlasti proti tistim, ki so udeleženi v mednarodnih operacijah in misijah, in tistim, ki diplomatsko in poslovno delujejo v tujini.«

4.7 VARNOSTNA KULTURA

Ob prihodu kandidatov iz SV na naloge ali šolanje v tujino običajno prihajajo v sredine, kjer so gostitelji navajeni na delo ali šolanje kandidatov, ki prihajajo iz različnih držav in s tem tudi iz različnih kulturnih okolij. Gostitelji ponavadi poznajo osnovne kulturne in druge značilnosti okolja iz katerega kandidati prihajajo, pomemben pa je prvi stik na podlagi katerega si ustvarijo sliko o kandidatu. Če se kandidat ne izkaže kot urejen vojak, ki pozna pravila vojaškega obnašanja in kulturnega komuniciranja, potem od gostiteljev ni možno pričakovati spoštovanje kandidata in odnos temelji le na nujni korektnosti gostitelja. Kandidate je pred odhodom v tujino treba opozoriti, da upoštevajo pravila in navade okolja v katerega prihajajo, spoštovanje hierarhije činov, pravila pozdravljanja višjih činov ... (npr. v ZDA na nekaterih šolanjih kandidatom k činu, ki ga nosi v domovini dodajo njihov rang oz. ustrezen čin, kar pomeni lažje vključevanje v njihov sistem).

Kandidati naj bodo do gostiteljev, sodelavcev ali drugih slušateljev komunikativni in odprti v okviru dopustnih norm. Pri navezovanju stikov naj si ne postavljajo ovir, izjema pa je, če zadeve kažejo na to, da bi tuje obveščevalne službe skušale vzpostaviti kontakt z namenom obveščevalne dejavnosti. V primeru poskusa navezovanja stikov ali celo ponudb tujih obveščevalnih služb jih je treba na ustrezen način zavrniti, jih registrirati in ob povratku v domovino o tem poročati. Ni potrebno, da se zaradi strahu pred delovanjem tujih obveščevalnih služb izogibamo stikov in se zapiramo v svojo sobo, bistveno pa je, da vsak pripadnik SV ve kaj je vojaška skrivnost in katerih podatkov ne smemo razkrivati. Pomembno je tudi, da kandidat pozna in se zaveda tajnih ter pomembnih podatkov svojega strokovnega področja in se temu primerno obnaša, da ne pride do odtekanja informacij. Kandidatom je treba poudariti, da tehnika in številke že dolgo niso posebna skrivnost (npr. OVSE posredujemo sami podatke o številu in razmestitvi orožij večjega kalibra). Skrivnost, pomembni podatki so predvsem:

- odnosi med pripadniki SV;
- bojna morala;
- usposobljenost in izurjenost kadra;
- bojna pripravljenost;
- stanje opreme in tehnike;
- vzdrževanje in rezervni deli...

Kandidate je treba opozoriti na previdnost v izražanju, saj je zelo slabo, če se zlažejo in to laž gostitelji odkrijejo. Pogosta praksa je namreč, da kandidatu zastavijo večkrat isto vprašanje na različne načine in v primeru laži ta izgubi svojo kredibilnost.

Med delom ali usposabljanjem v tujini velja splošno načelo, da nobena skrajnost ali pretirano izpostavljanje ni koristno. Treba se je izogibati pretiranemu spraševanju o vojaških temah, ki niso predmet dela ali usposabljanja, saj gostitelji lahko kandidatu hitro prilepijo pečat vohljača, kar lahko slabo vpliva na proces dela ali šolanja (npr. informatik na šolanju ne bo

pretirano spraševal o delovanju oklepnih orožij). Podobno ni koristno tudi če so kandidati pretirano gostobesedni.

Pri družabnem življenju naj se kandidati izogibajo slabim razvadam, pretiranemu popivanju, avanturam z ženskami (ženske z moškimi...). Te dogodke lahko gostitelji ali drugi slušatelji izkoristijo za izsiljevanje (npr. kandidat je poročen in ima v tujini razmerje z drugo žensko). Vsekakor pa zaradi takšnih dejanja trpi ugled slovenske vojske, saj si na tej podlagi o SV kot celoti ustvarijo slabo sliko. Vse to pa ne pomeni, da naj se kandidat izogiba družabnemu življenju. V objektih, kjer dela ali se šola in tudi v prostem času lahko odprto komunicira, navezuje stike brez večjih ovir, izmenjuje naslove in se kasneje celo obiskuje. O morebitnih komunikacijah in o navezavi bolj pristnih stikov naj kandidat kasneje poroča obveščevalno nadrejenemu častniku, predvsem pa naj to napiše v poročilu.

Odnos gostiteljev, kot tudi odnos drugih sodelavcev ali slušateljev naj kandidat opiše v poročilu po povratku iz tujine. Ti odnosi in relacije so namreč pomembne za priprave naslednjih pripadnikov SV, ki bodo odhajali v isto okolje v tujino v naslednjih letih.

Izkušnje kandidatov, ki so bili na delu ali šolanju v tujini kažejo, da so jih v nekaterih primerih fotografirali tudi po petkrat z izgovori, da rabijo novo fotografijo, da prejšnja ni uspela... Pogosto je bilo vedno znova dajati osebne podatke na različnih obrazcih... Takšno ravnanje gostiteljev ima jasen namen, vendar je neprimerno, če kandidat za to izgubi živce in reagira ostro ali prepirljivo. Dovolj je, da da gostiteljem vedeti, jih opozori kolikokrat so že zahtevali iste podatke, fotografije in jim pove, da se mu zdi to neprimerno. (podpoglavje je povzeto po predavanjih majorja Grbca)

4.8 KOMUNICIRANJE Z DOMOVINO

Naloge, ki jih opravljajo kandidati Slovenske vojske v tujini ali šolanja običajno potekajo daljša časovna obdobja (pol leta ali več). Zaradi navedenega se bo pri pripadnikih SV, ki delujejo v tujini pojavila velika potreba po redni komunikaciji s svojimi domačimi. Stiki s domovino, zlasti s svojimi domačimi na klasičen način, po telefoni in preko pošte s pismi sicer še potekajo, vendar se vedno bolj prehaja na sodobnejše načine komuniciranja. Tako sedaj vse več komunikacij te vrste poteka po internetnih povezavah in sodobnih tehničnih možnostih, ki jih ta omogoča.

Poudariti pa je treba in kandidati se morajo tega zavedati, da je pri komunikaciji z domovino nujna previdnost, ne glede na sredstva preko katerih bo kandidat komuniciral z domovino. Pri tej komunikaciji se je potrebno izogibati konkretnim ocenam delovanja, šolanja v tujini ali opisovanja posameznikov na šolanju. Še posebno se je potrebno izogibati primerjavam in ocenam SV in tujih oboroženih sil, saj imajo te primerjave lahko škodljive posledice. Skratka v tej komunikaciji z domovino se je potrebno izogibati uporabi vseh podatkov in informacij zaupne narave in tudi vseh podatkov, ki niso primerni za javnost in bi lahko kakor koli škodili SV.

Zavedati se moramo, da obstajajo neomejene možnosti prisluškovanja in drugih načinov pridobitve naših podatkov komuniciranja in tem razmeram moramo prilagoditi podatke našega komuniciranja. (podpoglavje je povzeto po predavanjih majorja Grbca)

4.9 INFORMACIJSKA TEHNOLOGIJA IN INFORMACIJSKE POVEZAVE

Delovanje SV doma in v tujini si ne moremo več predstavljati brez uporabe informacijske tehnologije. Še zlasti pri delovanju v tujini pa se moramo pripadniki SV zavedati ranljivosti z protiobveščevalno varnostnega vidika na informacijskem področju. S protiobveščevalno - varnostnega vidika so dovolj zaščiteni le zaprti sistemi, ki nimajo povezave z internetom ali

drugimi omrežji (tudi telefonskim omrežjem), kar pa v tujini težko zagotavljamo. Nujno je zavedanje, da je sodobno internetno »cayber« okolje nezaščiten, oziroma nobena zaščita ni povsem zanesljiva, kar pomeni, da ne predstavlja strokovnjakom, službam ... nobenih večjih ovir za spremljanje in pridobivanje informacij. Zato je najboljša zaščita, da se v teh sredstvih ne uporablja podatkov, ki so zaupne narave ali je nezaželeno, da jih kdo izve.

Kot sem že predhodno navedel je izpostavljenost pri komunikaciji pripadnikov SV s svojimi domačimi največja. Večina teh komunikacij poteka po sodobnih informacijskih sredstvih (e-mail, facebook, skype...), za katera velja, da so podatki praktično vsem na vpogled. Čeprav gre za neformalno komuniciranje z domačimi je pomembno, da v tej komunikaciji ni podatkov, ki bi lahko bili obveščevalno ali varnostno zanimivi.

5 PRAKTIČNA IZVEDBA, POTEK PRIPRAV PRIPADNIKOV SV PRED ODHODOM V TUJINO

V tem delu naloge želim predstaviti predvsem, kako potekajo obveščevalno, protiobveščevalno varnostne priprave pripadnikov SV pred odhodom v tujino v praktični, realni situaciji izvedbe. Ugotovitve tega dela bodo temeljile predvsem na praktičnih izkušnjah pripadnikov SV, ki jih bom zbral z metodo razgovora, intervjuja. Pripadnikov SV s pomočjo katerih bom pridobil te podatke, informacije ne bom izpostavljal – poimensko navajal, saj so v takem primeru ljudje pri dajanju izjav bolj zadržani. Podatke pa bom zbiral predvsem s pomočjo kolegov, ki so na usposabljanju za VED častnika obveščevalca, s pomočjo pripadnikov 5. OIB in pripadnikov moje enote (157.LOGB), ki imajo izkušnje s tega področja dela. Zajel bom izkušnje, ki jih imajo pripadniki SV, ki so bili na pripravah za tujino slušatelji in tudi izkušnje izvajalcev teh priprav.

5.1 POSTOPKI PRED IZVEDBO OBVEŠČEVALNO, PROTIOBVEŠČEVALNO VARNOSTNIH PRIPRAV

Postopek izvedbe obveščevalno, protiobveščevalno varnostnih priprav je za pripadnike SV, ki delajo na tem področju (G/J-2) stalna naloga, za katero pa je pomembno, da ne postane rutinska. Podatke, ki jih bodo v fazi priprav prenašali na kandidate, ki bodo delovali v tujini je potrebno namreč neprestano spremljati in iz usposabljanja do usposabljanja osveževati, obnavljati, glede na trenutne razmere v državi v katero odhajajo pripadniki SV. Izvajalci priprav za izvedbo naloge prejmejo dokument, ki jim opredeljuje izvedbo teh priprav (primere je v prilogi:3). Dokument, ki jim opredeljuje izvedbo priprav običajno določa minimalne standarde, ki jih morajo z izvedbo priprav zadovoljiti. Dokument v prilogi navaja, da morajo varnostne priprave zajemati vsaj naslednje vsebine:

- obveščevalne podatke o državi kamor pripadniki SV odhajajo na službeno potovanje ali delo oziroma države tujih delegacij v RS;
- dovoljene metode zbiranja obveščevalnih podatkov;
- seznanitev z metodami dela tujih obveščevalnih služb in potrebno protiobveščevalno zaščito in
- varnostna kultura.

Izvajalci priprav se morajo pred izvedbo ustrezno pripraviti na priprave pripadnikov, ki odhajajo v tujino. Ključna je priprava glede na namen odhoda v tujino (šolanje, OKO, vaje...) in seveda država v katero pripadniki odhajajo in podatki o oboroženih silah s katerimi bodo pripadniki v stiku.

5.2 PRAKTIČNI POTEK IZVEDBE OBVEŠČEVALNO, PROTIOBVEŠČEVALNO VARNOSTNIH PRIPRAV

V razgovorih (intervjujih) s pripadniki SV, ki imajo izkušnje kot izvajalci ali kot slušatelji na obveščevalno, protiobveščevalno varnostnih pripravah pred odhodom v tujino sem prišel do zelo različnih zaključkov, ugotovitev. Kar kaže na to, da se navedene priprave v večini primerov dobro izvajajo so pa tudi primeri povsem drugačne prakse. Priprave so v vseh primerih prilagojene glede na nalogo, ki jih bodo v tujini izvajali pripadniki SV, saj so na primer priprave pred odhodom na šolanje v tujino bistveno drugačne kot pred odhodom na OKO. Praviloma se priprave pred odhodi v tujino za pripadnike SV, ki odhajajo na šolanja, izobraževanja ali opravljanje nalog v strukturi NATO, izvajajo individualno ali v manjših skupinah, kar po mnenju večine pripadnikov pomeni večjo učinkovitost in kvalitetnejšo

pripravo (zaradi manjših skupin). Pri pripravah pripadnikov SV, ki odhajajo v tujino na OKO, le te praviloma potekajo za relativno veliko število slušateljev (vsaj v prvi fazi priprav).

Priprave pripadnikov SV, ki odhajajo na OKO so praviloma potekale v dveh ali več fazah. Prve so bile splošne priprave, ki so jih izvajali za vse pripadnike (vojake, PČ, Č), nato pa so sledile priprave glede na rang, priprave ključnega kadra in priprave za posebne dolžnosti. Z vodjo kontingenta so bile na primer izvedene individualne obveščevalno protiobveščevalno varnostne priprave. V določenih primerih so pripadniki s katerimi sem opravil razgovor o tej tematiki navajali, da so bile izvedene le skupne obveščevalno protiobveščevalno varnostne priprave za vse pripadnike kontingenta in da te niso bile prilagojene nivoju vojaka, podčastnika in častnika. Od redkih pripadnikov pa sem dobil informacije, da so odšli na OKO brez, da bi z njimi opravili navedene priprave (vendar, predvsem menjave pripadnikov v zadnjem trenutku ali podobni predhodno nepredvideni dogodki).

Po izkušnjah pripadnikov SV je mnenje večine, da so bile obveščevalno, protiobveščevalno varnostne priprave najboljše realizirane v primerih, ko je na naloge v tujino odhajala celotna enota. V tem primeru je šlo za ustaljene strukture, kjer se pripadniki medsebojno dobro poznajo in temu primerno poznajo svoje naloge. V primerih, ko so izvajali priprave kontingentov za OKO so celotne priprave trajale več mesecev, obseg obveščevalno protiobveščevalno varnostnih priprav pa je bil v tem sklopu zelo majhen (od enega do treh dni usposabljanja). Mnenje večine pripadnikov SV s katerimi sem opravljal razgovore je, da je obseg obveščevalno protiobveščevalno varnostnih priprav bistveno premajhen. Že ta premajhen obseg usposabljanja, priprav s tega področja, kaže na to, da se temu segmentu ne daje dovolj veliko težo. Večina pripadnikov SV, ki so odhajali v tujino z nalogami s področja S/J/G-2 pa je imela pozitivne izkušnje, da so bile za njih in njihovo področje dela izvedene dovolj obsežne in kakovostne priprave.

Nekateri častniki iz S/J/G-2, ki so sodelovali pri izvedbi priprav kot izvajalci le teh so izrazili potrebo po večji vključenosti, sodelovanju pripadnikov OVS pri izvedbi priprav pripadnikov SV pred odhodom v tujino na obveščevalno-protiobveščevalno varnostnem področju. Sicer je večina povedla, da je OVS vključen v vse priprave, vendar ima po njihovem mnenju OVS bistveno večji interes le pri določenih pripravah, za napotitev na usposabljanja (naloge) v države, baze, kjer ima ta služba očitno večji interes. Pogrešajo večjo vključenost pripadnikov OVS predvsem v priprave za napotitev na specifične dolžnosti in izobraževanja, pomembne vodstvene dolžnosti, za naloge, ki trajajo več let in podobno. Prav tako pa navedeni pripadniki pri pripravah pred odhodom v tujino pogrešajo večjo vključenost področja učenja iz izkušenj, saj je to za izvedbo priprav področje, ki se v zadnjih letih razvija v SV. Podatki, ki bi jih pridobili z izkušnjami bi bili za izvedbo priprav novih pripadnikov in skupin velike vrednosti. Najboljše informacije vsekakor lahko dobimo od pripadnika, ki je bil pred nami na enakem usposabljanju, nalogi, v isti državi na isti lokaciji.

Glede razmejitev nalog v pripravah med S/J/G-2 in OVS večini pripadnikov ni razumljiva, znana konkretna razmejitev nalog, je pa jasno, da se te naloge prepletajo, ker tudi OVS izvaja priprave. Na področju priprav pa bi bil nujen sistemski pristop, ki bi celovito obravnaval pripravo pripadnika pred odhodom v tujino. Za ta pristop bi potrebovali sezname o vsakem pripadniku (kje v tujini je pripadnik že bil, ali so bile z njim že izvedene priprave, poročila o okolju kamor odhaja, posebne varnostne omejitve...). Vendar gre za nalogo, ki bi jo moral izvajati OVS in odhode v tujino kadrovska službe, ker S/J/G-2 na tem področju predpisi omejujejo.

Glede evidenc realizacije nalog obveščevalno protiobveščevalno varnostnih priprav pripadnikov SV pred odhodom v tujino, pa sem iz razgovorov dobil vtis, da na nivoju SV ni ustreznega pregleda o realizaciji teh nalog. Do tega, da nadrejeni nivoji nimajo ažurnega pregleda nad izvedbo teh nalog prihaja predvsem pri odhodih posameznikov na izobraževanja ali druge naloge v tujino. Nosilci izvedbe priprav npr. preverjajo realizacijo nalog, ko so pripadniki že dlje časa v tujini. To pa kaže na dejstvo, na katero so opozorili pripadniki, ki delajo na obveščevalno varnostnem področju, da nosilci nalog obveščevalno protiobveščevalno varnostnih priprav, le te naloge včasih prelagajo na nižje nivoje (rang bataljona...).

Mnenje večine s katerimi sem se pogovarjal o delu na tem področju je, da se obveščevalno protiobveščevalno varnostnim pripravam pripadnikov SV pred odhodom v tujino, pogosto daje premajhno težo. Zlasti pa se pripadniki, ki so jim namenjene pomena teh priprav ne zavedajo dovolj, kar je zlasti razvidno iz razgovorov in poročil po vrnitvi iz tujine.

5.3 OBVEŠČEVALNO, PROTIOBVEŠČEVALNO VARNOSTNI POSTOPKI PO VRNITI IZ TUJINE

Obveščevalno, protiobveščevalno varnostni postopki ob prihodu pripadnikov SV iz tujine s samim prihodom še niso zaključeni. Izkušnje pripadnikov, ki delujejo na tem področju pa v večini kažejo na to, da večina pripadnikov SV meni, da je z vrnitvijo v domovino vse zaključeno. Izvedejo postopke, ki se nanašajo na njihovo opremo, konsolidacijo, postopki obveščevalno varnostne dejavnosti pa so tem pripadnikom pogosto precej odveč. Odnos do teh postopkov pogosto ni pozitiven in se smatra za nujno zlo, pripadniki se po relativno daljšem obdobju vrnejo v domovino in pogosto nimajo volje za izčrpno sodelovanje.

Pripadniki obveščevalno-varnostnega oseka PSSV opravljajo razgovore s pripadniki SV po vrnitvi iz tujine v sklopu konsolidacijskih aktivnosti, na podlagi vprašalnika (priloga: 4). Navedeni vprašalnik je ustrezen in menim, da ni potrebe po njegovih spremembah ali dopolnitvah. Mnenje pripadnikov z izkušnjami o izvedbi razgovorov pa je, da je najbolje, če se ti razgovori izvedejo čim prej po vrnitvi, ko imajo pripadniki še sveže vtise in podatke.

Izkušnje pripadnikov SV o postopkih po vrnitvi iz tujine so precej različne enako kot pri postopkih obveščevalno, protiobveščevalno varnostnih priprav pred odhodom v tujino. Običajen postopek za pripadnike SV po vrnitvi iz tujine je, da napišejo predpisano poročilo, ki sem ga v nalogi predhodno že navajal. Pride pa tudi do izjem, ki tega poročila po vrnitvi iz različnih razlogov ne izdelajo. Po izkušnjah pripadnikov, ki zbirajo in obdelujejo omenjena poročila, velika večina pripadnikov SV, ki se vrne iz tujine v teh poročilih navaja, da na obveščevalno varnostnem področju niso zaznali nobenih posebnosti. V poročilih so najbolj pogoste navedbe, da ni bilo nobenega ogrožanja varnosti in da niso zaznali kakršnih koli delovanj tujih obveščevalnih služb zoper ali v povezavi z njimi. Tako se zdi zbiralcem teh podatkov skoraj neverjetno, da proti našim pripadnikom skoraj ne bi bilo poskusov obveščevalno varnostnega delovanja. Menijo, da so takšna poročila lahko posledica slabih, neustreznih priprav pred odhodom v tujino ali slabega odnosa naših pripadnikov do tega področja delovanja v tujini. Navajajo tudi možnost, da so jim ti postopki po vrnitvi iz tujine odveč in se ne želijo ukvarjati z njimi. Večina sogovornikov pa je soglašala, da so za dobro poročanje po vrnitvi iz tujine ključne priprave z obveščevalno protiobveščevalno varnostnega aspekta pred odhodom v tujino. Če pripadniki pred odhodom niso ustrezno seznanjeni, kakšno obveščevalno delovanje se od njih pričakuje, kako morajo delovati protiobveščevalno in kakšni so varnostni vidiki, potem ne moremo pričakovati, da nam bodo po vrnitvi ustrezno poročali in da so v tujini ustrezno postopali na tem področju delovanja.

Pri izvedbi teh konsolidacijskih postopkov so prisotni tudi pripadniki OVS, ki pričakujejo pridobitev določenih podatkov. In po izkušnjah naših pripadnikov včasih kažejo razočaranje

nad pridobljenimi podatki. Zato menim, da bi tudi OVS, ki sodeluje tudi v pripravah, v tej prvi fazi bolje pripraviti pripadnike na to, kakšne podatke od njih potrebuje.

U določenimi pripadniki SV se po vrnitvi iz tujine opravi razgovore v katerih se pridobi obveščevalno varnostne in druge podatke. Pri tem so sogovorniki navajali predvsem težavo, ko je bila v tujino napotena celotna večja enota z vsemi pripadniki ni možno izvesti razgovorov, zato se ta opravi z obveščevalno varnostno zanimivejšimi posamezniki ali z tistimi za katere vemo nam lahko prinašajo ustrezne, uporabnejše podatke.

Določeni pripadniki so opozorili, da pri zbiranju informacij po vrnitvi pripadnikov SV iz tujine ni možnosti preverjanja verodostojnosti prejetih informacij, kar kasneje lahko privede do očitkov o slabem delu. Zato navajajo možnost dvojnega načina delovanja, ki bi omogočal preverjanje zbranih informacij.

Po izkušnjah naših pripadnikov je pri zbiranju informacij obveščevalno varnostnega področja po vrnitvi pripadnikov SV iz tujine, odziv relativno slab in posledično količina zbranih uporabnih informacij premajhna. Zato na ta način pridobimo premalo informacij, ki bi jih lahko pretvorili v uporabne podatke za pripravo naslednjih pripadnikov SV pred odhodom v tujino.

6 ZAKLJUČEK

Varnost je v novih svetovnih razmerah, kjer prihaja do novih oblik groženj, tveganj in nevarnosti, ki niso več vezane izključno na krizna območja, vedno bolj cenjena vrednota za posameznike, državo in družbo kot celoto. Če gledamo iz širšega vidika je izvajanje obveščevalno – protiobveščevalno varnostnih priprav pripadnikov SV pred odhodom v tujino eden od pomembnih elementov zagotavljanja varnosti Slovenije in SV.

Obveščevalna dejavnost spremlja človeštvo že od začetkov civilizacije. Ta dejavnost pomeni zbiranje podatkov, obdelava in analiziranje podatkov ter posredovanje podatkov uporabniku. Poenostavljeno so rezultat obveščevalne dejavnosti posredovani obveščevalni produkti, ki so pomembni za sprejemanje odločitev. Protiobveščevalno dejavnost pa bi lahko opredelili kot zbir postopkov in ukrepov, ki imajo za cilj prepoznavanje ogrožanja varnosti s strani nasprotnikovih obveščevalnih služb in organizacij ter posameznikov, ki izvajajo vohunsko dejavnost. Poenostavljeno lahko opredelim, da gre pri protiobveščevalni dejavnosti za delovanje s katerim preprečimo nasprotnikovo obveščevalno delovanje v naših silah. Varnostno delovanje ima namen zagotavljanja varnosti in se deli na aktivno delovanje (motenje, uničevanje nasprotnikovih zmogljivosti...) in pasivno delovanje (varovanje oseb, fizično in tehnično varovanje...). Če gledamo obveščevalni vidik je interes tega pridobiti čim več obveščevalnih podatkov, protiobveščevalno varnostni vidik pa ima za cilj varnost pripadnikov in da se ne izpostavljajo tujim obveščevalnim službam. To pomeni, da gre za nasprotujoče si cilje. Dve nasprotni si želji, ki morata imeti kompromis, da se za obveščevalne podatke pripadnik ne izpostavlja. Za zagotavljanje varnosti in protiobveščevalnega delovanja je vsekakor ključna varnostna kultura, katera v SV pogosto ni na dovolj visoki ravni. Pri izvedbi priprav pripadnikov SV pred odhodom v tujino so ustrezno vključeni vsi elementi: obveščevalno, protiobveščevalno in varnostno delovanje.

V sklopu naloge sem preučil, kako se ustava in zakonodaja Republike Slovenije dotika v nalogi obravnavane tem. Ustava praktično v celoti ureditev obrambnega področja prepušča zakonodaji. Zakon o obrambi sicer opredeljuje delovanje SV v tujini, samih obveščevalno – protiobveščevalno varnostnih priprav pripadnikov SV pred odhodom v tujino pa se ne dotika, enako velja tudi za Zakon o službi v SV. Teh nalog ne določajo nit podzakonski akti in Pravila službe v SV, Uredba o OVS sicer opredeljuje določene aktivnosti tega področja v tujini, samih priprav pred odhodom v tujino pa ne obravnava. To področje pa ureja, obravnava Direktiva za vojaške obveščevalne, protiobveščevalne in varnostne dejavnosti v SV, ki pa je dokument s stopnjo tajnosti. Izvedbo priprav pripadnikov SV pred odhodom v tujino po mojem mnenju ustrezno ureja SOP št. 1350 PSSV: Sodelovanje SV v operacijah kriznega odzivanja in postopke po vrnitvi SOP št. 1239 G-2 (PSSV) Izvajanje obveščevalnih in protiobveščevalnih razgovorov kot del konsolidacijskega postopka ob vrnitvi iz operacije kriznega odzivanja. Na podlagi navedenega je moja ugotovitev, da na ustavno, zakonsko, podzakonskem področju obveščevalno, protiobveščevalno varnostne priprave pripadnikov SV pred odhodom v tujino niso obravnavane, kar smatram, da je zaradi specifičnosti delovanja primerno, da ti podatki niso javno dostopni. Po drugi strani pa kaže na to, da se pomembnosti in pomenu teh nalog ne daje dovolj velike vloge. Ugotovitev pa je tudi, da je v okviru dokumentov SV (Direktive, SOP...) glede priprav pred odhodom v tujino urejeno predvsem področje vezano na OKO v primeru drugih odhodov pripadnikov SV v tujino (izobraževanje, usposabljanje, naloge v NATO...) pa so zadeve opredeljene bolj splošno.

Glede teoretičnih podlag in gradiv s katerimi pripadniki obveščevalno varnostnih služb izvajajo obveščevalno – protiobveščevalno varnostne priprave pripadnikov SV pred odhodom v tujino, na podlagi zbranega in navedenega v nalogi, menim, da so te ustrezne in zajemajo vse potrebne segmente.

Ključne ugotovitve o praktičnem poteku, izvedbi priprav pripadnikov SV na obveščevalno – protiobveščevalno varnostnem področju pa sem pridobil v razgovorih s pripadniki, ki imajo izkušnje s tega področja delovanja. Izvajalci priprav izvedejo nalogo na podlagi dokumenta, ki določa minimalne standarde priprav. Ugotovitev pa je, da je nujno sprotno ažuriranje podatkov vezanih na državo v katero odhajajo, prilagoditev novim razmeram. Slabo pa je, če izvajalci začnejo jemati nalogo preveč rutinsko. Pri izvedbi priprav pred odhodom v tujino sem prišel do ugotovitve, da je izvedba boljša in je priprava bistveno bolj učinkovita, če poteka v manjših skupinah in zato predlagam, da so manjše skupine stalna praksa. Pokazalo se je, da se priprave zlasti OKO včasih izvajajo samo skupinsko, običajno pa tudi nivojsko. V vseh primerih, ko je struktura kadra, ki odhaja v tujino menim, da so nujne priprave po nivojih, to pomeni splošna priprava za vse, nato priprave za podčastnike, priprave za častnike, priprave za posebne naloge... Od posameznih pripadnikov sem dobil informacijo, da so odšli na OKO (ali druge naloge v tujino) brez, da bi bile z njimi opravljene obravnavane priprave (menjave v zadnjem trenutku, bolezen in podobne izredne situacije...). Tudi zaradi takšnih spodrslijajev predlagam, da se na nivoju SV ažurno vodi centralni seznam vseh odhodov v tujino, na katerem se tudi termini odhodov, in se na tej podlagi pravočasno preveri izvedbo obveščevalno – protiobveščevalno varnostnih priprav pred odhodom v tujino. Zavedam se težave, da se ti sezname spreminjajo tudi v zadnjem trenutku, vendar to ne sme biti izgovor, opravičilo, da se priprave ne izvedejo. Kar zadeva obseg priprav, zlasti pri OKO, kjer te trajajo več mesecev, je ugotovitev, da niso dovolj obsežne. Zato predlagam povečan obseg priprav še zlasti za kompleksnejše naloge v tujini. Ta premajhen obseg priprav kaže na to, da se temu segmentu ne daje dovolj velike teže, kar se kaže tudi v slabem poročanju po vrnitvi iz tujine. S strani pripadnikov, ki so bili izvajalci priprav pred odhodom v tujino je bilo izraženo mnenje, da se OVS dovolj intenzivno vključuje le v določene priprave, kjer imajo očitno svoj večji interes. Izvajalci priprav predlagajo, da se poveča sodelovanje OVS-a pri vseh pripravah pred odhodom v tujino. OVS pogosto namreč pričakuje določene informacije po vrnitvi pripadnikov iz tujine, vendar če ni ustreznega sodelovanja pri pripravah in ne podajo svojih usmeritev, težko pričakujejo specifične informacije. V izvedbo priprav pred odhodom v tujino bi bilo nujno vključiti več informacij, ki bi bile pridobljene na podlagi učenja iz izkušenj. S tem bi pridobili najboljše podatke zlasti v primerih ko bi te podatke dobili za dolžnosti, ki jih zasedamo z rotacijo, saj bi pridobili podatke za konkretne naloge, delovna mesta na isti lokaciji. Pripadniki obveščevalno varnostnih odsekov v enotah nižjih nivojev so omenjali, da prihaja do prelaganja nalog priprav pred odhodom v tujino s strani nosilcev nalog na te nivoje, kar nebi smelo biti praksa. Primerno bi bilo le, da se te organi enot nižjega ranga vključijo v priprave v obliki sodelovanja. Na podlagi zbranih ugotovitev je po mojem mnenju največja težava, zbiranje podatkov, poročanje po vrnitvi iz tujine. To je sicer naloga, ki je vezana na priprave pred odhodom v tujino in je njena realizacija delno odvisna od teh priprav. V samih pripravah pred odhodom bi bilo nujno še bolj poudariti, kaj od pripadnikov SV pričakujemo glede poročanja po vrnitvi in jih še bolj pripraviti na poročanje po vrnitvi. Preprečiti je potrebno, da pripadniki po vrnitvi ne poročajo (preverjanje evidenc...). Glavna težava pa je odnos s strani velikega dela pripadnikov SV, ki jim je ta naloga odveč, nujno zlo. Pogosto so vas poročila enaka, da niso zaznali nobenih posebnosti, nobenega delovanja tujih obveščevalnih služb, nobenih obveščevalno zanimivih podatkov... Predlagam, da bi se pripadnika, ki ni ustrezno poročal, pred naslednjo napotitvijo v tujino posebej opozorili na to in dodatno usposabljal. Vse to pa kaže tudi na preslabo varnostno kulturo, ki bi jo bilo nujno izboljšati.

Na podlagi ugotovitev moje naloge ne morem potrditi prve hipoteze, ki navaja, da protiobveščevalno - varnostnih priprav pripadnikov SV pred odhodom v tujino pripisuje dovolj velik pomen in vlogo glede na vpliv naloge na varno in uspešno izvedbo nalog v tujini. Ugotovil sem namreč, da je tem nalogam v SV potrebno dati večji pomen in težo.

Drugo hipotezo, ki navaja, da protiobveščevalno - varnostne priprave pripadnikov SV pred odhodom v tujino izvajamo na ustrezen način in na ta način zagotavljamo kvalitetno pripravo

pred odhodom v tujino. Ta hipoteza je na podlagi ugotovitev naloge v večji meri potrjena. Ugotovil in predlagal pa sem možnosti določenih izboljšav na tem področju.

Ob zaključku menim, da sem s svojo nalogo dosegel namen in cilje, ki sem si jih zadal v začetku naloge in v tem sklopu podal določene predloge za izboljšanje dela na tem področju v SV.

SPISEK UPORABLJENE LITERATURE IN VIROV

Literatura

1. ANŽIČ, Andrej (1996): Vloga varnostnih služb v sodobnih parlamentarnih sistemih – nadzorstvo. Ljubljana: ČZP Enotnost.
2. ANŽIČ, Andrej (1997): Varnostni sistem Republike Slovenije, Ljubljana: Uradni list RS.
3. ČRNČEC, Damir (2009): Obveščevalna dejavnost v informacijski dobi, Ljubljana: Defensor d.o.o. Ljubljana.

Viri

4. Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I; 42/97; 66/00).
5. Zakon o obrambi - ZObr (Uradni list RS, št. 103/04).
6. Zakon o službi v Slovenski vojski - ZSSloV (Uradni list RS, št. 68/07).
7. Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 27/2010).
8. Uredba o obveščevalno-varnostni službi Ministrstva za obrambo (Uradni list RS, št. 63/99 in 90/00).
9. Pravila službe v Slovenski vojski (Uradni list RS, št. 84/09).
10. Direktiva za vojaške obveščevalne, protiobveščevalne in varnostne dejavnosti v Slovenski vojski.
11. Standardni operativni postopek št. 1350 PSSV: Sodelovanje SV v operacijah kriznega odzivanja.
12. Standardni operativni postopek št. 1239 G-2 (PSSV) Izvajanje obveščevalnih in protiobveščevalnih razgovorov kot del konsolidacijskega postopka ob vrnitvi iz operacije kriznega odzivanja.
13. Standardni operativni postopek št. 12-0203 J-2 GŠSV Najava službenih potovanj v tujino in o obiskih tujih delegacij v Slovenski vojski.
14. Standardni operativni postopek št. 1231 PSSV Organiziranost sektorja G–2 PSSV za spremljanje SVNKON ISAF v Afganistanu.
15. SVS STANAG 2191, AJP 2.1 Obveščevalni postopki, NATO, 2005.
16. SVS STANAG 2191, AJP 2.2 Protiobveščevalni in varnostni postopki, NATO, 2001.
17. DOLENC, Rok (marec 2012): Predavanja na usposabljanju za VED častnik obveščevalec, gradivo in zapiski s predavanja.
18. Maj. GRBEC, Jože (februar 2012): Predavanja na usposabljanju za VED častnik obveščevalec, gradivo in zapiski s predavanja.
19. Maj. KLINAR, Tomaž (marec 2012): Predavanja na usposabljanju za VED častnik obveščevalec, gradivo in zapiski s predavanja.
20. Maj. URBANCL, Tomaž (april 2012): Predavanja na usposabljanju za VED častnik obveščevalec, gradivo in zapiski s predavanja.

PRILOGE

Priloga 1: Obrazec za najavo uradnega obiska v poveljstvih, enotah in zavodih slovenske vojske (TOS-T).

Priloga 2: Obrazec za najavo uradnega obiska enot in pripadnikov sv v tujini (TOS-D).

Priloga 3: Obveščevalne in protiobveščevalno varnostne priprave (dokument GŠSV, številka: 1007-3/2009-1359, z dne 2.7.2009).

Priloga 4: Vprašalnik za izvedbo proti-obveščevalno varnostnih razgovorov po vrnitvi z misije.

Številka:

Datum:

**OBRAZEC ZA NAJAVO URADNEGA OBISKA V POVELJSTVIH, ENOTAH IN ZAVODIH
SLOVENSKE VOJSKE**

1. PODATKI O ORGANIZATORJU OBISKA

Poveljstvo oz. enota SV	
Kontaktna oseba Čin, ime in priimek, NOE, št.tel./faks	
Namen obiska Datum, čas, trajanje in kraj obiska, kratka vsebina obiska	

2. OBVEŠČEVALNO VARNOSTNA PRIPRAVA

Izvedene priprave čin, ime in priimek izvajalca, datum, št. telefona/fax	
--	--

3. PODATKI O TUJIH DELEGACIJAH IN PREDSTAVNIKIH

Vodja delegacije čin, ime in priimek	
--	--

Ostali člani delegacije:

	IME IN PRIIMEK	ČIN	VRSTA IN ŠTEVILKA DOKUMENTA	OPOMBE

MEJNI PREHOD VSTOPA V RS				
DATUM IN URA VSTOPA V RS				
MEJNI PREHOD IZSTOPA IZ RS				
DATUM IN URA IZSTOPA IZ RS				
PREVOZNO SREDSTVO	Cestno vozilo		Vlak	
	Ladja		Letalo	

PODATKI O VOZILU	Vojaško		Civilno	
MEJNI PREHOD VSTOPA V RS				
DATUM IN URA VSTOPA V RS				
MEJNI PREHOD IZSTOPA IZ RS				
DATUM IN URA IZSTOPA IZ RS				
PREVOZNO SREDSTVO	Cestno vozilo		Vlak	
	Ladja		Letalo	
PODATKI O VOZILU	Vojaško		Civilno	

4. OROŽJE IN OPREMA

Tip	Serijska številka	Strelivo	Vrsta	Količina

5. VNOS DOKUMENTOV OZNAČENIH S STOPNJO TAJNOSTI

DA	NE

PRIPOMBE : <i>(kako potujejo letalo/avto, civilna obleka/uniforma, mejni prehod)</i>

Izdelovalec dokumenta

Poveljnik PEZ SV

žig

Poslano:

- J2/GŠSV po outlook.

Vloženo:

- V zadevo.

1. Vodja delegacije SV določi izdelovalca končnega poročila, ki se izdela in posreduje na podlagi do sedaj veljavnih predpisov in navodil.
2. Rok za posredovanje v celoti izpolnjenega obrazca je najmanj 5 (pet) delovnih dni pred obiskom v Republiki Sloveniji oziroma takoj, ko se za dogodek izve.
3. Obveščevalno in varnostno pripravo izvede štabni organ J2/G2/S2.
4. V kolikor obstaja program obiska v elektronski obliki naj se le ta doda kot priloga.

Številka:

Datum:

OBRAZEC ZA NAJAVO URADNEGA OBISKA ENOT IN PRIPADNIKOV SV V TUJINI

1. PODATKI O GOSTITELJU OBISKA

Država in kraj obiska	
Ustanova obiska (enota, poveljstvo, šola,...)	
Namen obiska Datum, čas, trajanje in kraj obiska, kratka vsebina namena obiska	

2. PODATKI O DELEGACIJI SV

Vodja delegacije čin, ime in priimek	
--	--

Ostali člani delegacije				
	IME IN PRIIMEK	ČIN	VRSTA IN ŠTEVILKA DOKUMENTA	OPOMBE

3. OBVEŠČEVALNO VARNOSTNA PRIPRAVA

Izvedene priprave čin, ime in priimek izvajalca, datum, št. telefona/fax	
---	--

4. OROŽJE IN OPREMA

Tip	Serijska številka	Strelivo	Vrsta	Količina

5. IZNOS DOKUMENTOV OZNAČENIH S STOPNJO TAJNOSTI

DA	NE

PRIPOMBE : <i>(kako potujejo letalo/avto, civilna obleka/uniforma, mejni prehod)</i>

Izdelovalec dokumenta

Poveljnik PEZ SV

žig

Poslano:

- J2/GŠSV po outlook.

Vloženo:

- V zadevo.

1. Vodja delegacije SV določi izdelovalca končnega poročila, ki se izdela in posreduje na podlagi do sedaj veljavnih predpisov in navodil.
2. Rok za posredovanje v celoti izpolnjenega obrazca je najmanj 5 (pet) delovnih dni pred obiskom v Republiki Sloveniji oziroma takoj, ko se za dogodek izve.
3. Obveščevalno in varnostno pripravo izvede štabni organ J2/G2/S2.
4. V kolikor obstaja program obiska v elektronski obliki naj se le ta doda kot priloga.

REPUBLICA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
Generalštab Slovenske vojske

Sektor za obveščevalno varnostne zadeve J-2

Številka: 1007-3/2009-1353

Datum: 2.7. 2009

→ G-2 PSSV, G-2 PDRIU in EPOD GŠSV

Zadeva: Obveščevalne in protiobveščevalno varnostne priprave

Z namenom zagotovitve visoke ravni varnostne kulture, preprečitve protiobveščevalne dejavnosti in varnostnih konfliktov, bi vas želeli opozoriti na doslednost pri izvajanju obveščevalnih in protiobveščevalno varnostnih priprav pripadnikov SV, ki odhajajo na službena potovanja ali delo v tujino, oziroma sprejemajo pripadnike tujih oboroženih sil (v nadaljevanju: varnostne priprave).

Dolžnost izvajanja varnostnih priprav je določena v Odredbi o izvajanju nalog organa, pristojnega za obveščevalno podporo poveljevanju in vodenju ter izvajanju štabno varnostnih nalog v Slovenski vojski, številka 017-06-10/2000, z dne 8. 9. 2000 in v Direktivi za obveščevalno zagotovitev ter za uresničevanje štabno varnostnih nalog v Slovenski vojski, šifra Z-017-03-1/01-12, z dne 20. 11. 2001.

Varnostne priprave izvajajo delavci organov G/S-2 v PSSV in PDRIU za pripadnike iz njihove pristojnosti za pripadnike GŠSV, pa vodja enote za varnostno zagotovitev. Izvajalci varnostne priprave izvajajo na podlagi opomnika, katerega odobrava načelnik oddelka G/S-2, oziroma v GŠSV, načelnik EPOD.

Varnostne priprave morajo zajemati vsaj naslednje vsebine:

- obveščevalne podatke o državi kamor pripadniki SV odhajajo na službena potovanja ali delo oziroma države tujih delegacij v RS;
- dovoljene metode zbiranja obveščevalnih podatkov;
- seznanitev z metodami dela tujih obveščevalnih služb in potrebno protiobveščevalno zaščito in
- varnostna kultura

Po prihodu pripadnikov SV iz tujine, oziroma zaključku obiska tujih delegacij v RS, delavci J/G/S-2, ki opravljajo delo na področju obveščevalne zagotovitve, z njimi opravijo informativni pogovor, na katerem zberejo koristne obveščevalne podatke in o tem napišejo poročilo.

S spoštovanjem.

71010703/03

Podpolkovnik
Boštjan Ivanjko
načelnik OVZ

po pooblastilu brigadirja
Branimirja Furlana
namestnika načelnika Generalštaba SV
dok. št. 020-1/2009-651, z dne 28. 5. 2009

Kopijo MKVI ✓
PK SORC ✓

seznaniti
- ppk Kocelj ✓
- st. Anžin ✓

03-07-2009

- predlog ukrepov
oziroma mesečni report
pripravi!

REPUBLIKA SLOVENI
JA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
SLOVENSKA VOJSKA
POVELJSTVO SIL
G-2
Raskovec 50, 1360 VRHNIKA

Priloga: 4

Datum: ____ . ____ . 2009

MISIJA: _____

VPRAŠALNIK ZA IZVEDBO PROTI_OBVEŠČEVALNO VARNOSTNIH RAZGOVOROV PO VRNITVI Z MISIJE

Lepo pozdravljeni in dobrodošli ob vrnitvi z misije!

Od vas pričakujemo, da boste vestno izpolnili vprašalnik. Vsak, tudi na videz nepomemben predlog, lahko pripomore k izboljšanju dela naslednjih rotacij slovenskih kontingentov pred in med samo misijo.

Vprašalnik je anonimen in je namenjen pridobitvi povratnih informacij, ki bodo pripomogle k dvigu kvalitete varnostnih priprav pred odhodom na misijo, zmanjšanju tveganj na misiji in dvigu kvalitete dela.

Hvala za sodelovanje!

G-2 PSSV

**Vpišite enoto/poveljstvo v
misiji:**

PRVI DEL

Ocenite (obkrožite) varnostno pripravo pred odhodom na misijo!

- 5 odlična
- 4 zelo dobra
- 3 dobra
- 2 zadovoljiva
- 1 nezadovoljiva

Obkrožite vire ogrožanja s katerimi ste bili premalo seznanjeni!

- kriminalne združbe
- teroristične skupine

- obveščevalna dejavnost tujih služb
- oborožene skupine
- promet
- naravne nesreče in pojavi
- eksplozivna sredstva
- JRKBO ogroženost
- Infekcijske bolezni
- pripadniki tujih oboroženih sil
- lokalno prebivalstvo

Navedite morebitne druge vire ogrožanja, katere bi dodali k varnostni pripravi pred odhodom na misijo in zakaj?

Katero področje v območju vašega delovanja (geografsko) se vam je zdelo najnevarnejše (opišite zakaj)?

Kako ocenjujete stopnjo ogroženosti pripadnikov?

a) visoka

b) srednja

c) nizka

Obrazloži:

Kako bi ocenili splošne varnostne razmere na območju vašega delovanja v času misije? Kakšna so, po vašem mnenju in izkušnjah, največja varnostna tveganja na območju delovanja? Ali je bilo v času trajanja vaše misije zaznati kakšno poslabšanje varnostnih razmer?

Kašni so bili odnosi med pripadniki SV? (odnosi med sovojaki, nadrejeni-podrejeni, intimni odnosi med pripadniki SV ....)

Opišite odnos s pripadniki tujih oboroženih sil. Ali so vam zastavili vprašanja, na katera odgovor bi bil zaupne narave? Kakšna je bila vsebina vprašanja?

Opišite odnos z lokalnim prebivalstvom. Ali je kdo izmed pripadnikov SV na misiji navezal tesnejši stik z lokalnim prebivalstvom? Ali so vam bila zastavljena vprašanja, na katera odgovor bi bil zaupne narave? Kakšna je bila vsebina vprašanja?

Ali ste na misiji opazili elemente šikaniranja, spolnega nadlegovanja, žaljivega obnašanja do podrejenih oziroma nadrejenih, obrekovanje itd.. (opiši dogodek)

Ste imeli sami kakšno slabo izkušnjo- konflikt v zvezi z zgornjim vprašanjem ?

Kateri pojav je najbolj negativno vplival na kohezivnost enote?

Ali ste zaznali prisotnost oziroma ponudbo prepovedanih substanc (droge, prekomernega zaužitja alkohola..)?

Ali poznate primer tatvine v času misije? Katera oprema vam je bila v času misije odtujena?

Kako bi ocenili svojo usposobljenost za delo na misiji? Kje ste imeli največ težav? Kakšne oblike in vsebine usposabljanja predlagate?

Navedite vremenske in terenske posebnosti v AOR!

Prometne izkušnje in priporočila

Ostale zadeve/teme, ki jih vprašalnik ne zajema! Vaši predlogi.

IZJAVA O AVTORSTVU ZAKLJUČNE NALOGE

Kandidat (ka) / Slušatelj (ica) (čin ime in priimek) st. Timon Kopitar izjavljam, da sem avtor/ica zaključne naloge z naslovom _____ Pomen in vloga varnostnih in protiobveščevalnih priprav pred odhodi v tujino _____, ki sem jo napisal/a pod mentorstvom _____ maj. Grbec Jožeta in maj. Klinar Tomaža _____.

S svojim podpisom zagotavljam da:

- je zaključna naloga izključno rezultat mojega lastnega dela,
- so vsa dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v zaključni nalogi, navedena oziroma citirana v skladu s SOP ŠČ za izdelavo in oblikovanje zaključne naloge na ŠČ,
- se zavedam, da je plagiatorstvo kaznivo po Zakon-u o avtorskih in sorodnih pravicah, (uradno prečiščeno besedilo – ZASP UPB3, Uradni list RS, št. 16/2007, z dne 23. 2. 2007), prekršek pa podleže tudi ukrepom disciplinske odgovornosti v skladu z Zakonom o obrambi in Pravili službe v Slovenski vojski,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo zaključno nalogo in moj status v Slovenski vojski.

S podpisom se odrekam vsem materialnim pravicam v zvezi z zaključno nalogo in dovoljujem uporabo zaključne naloge v študijske namene.

V Novem mestu, dne 21.5.2012

Podpis: _____